

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1984 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1985

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEM BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1984

VILNIUS

1985

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1984

VILNIUS

1985

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ
ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1984

ВИЛЬНЮС «МОРСЛАС» 1985

63.3(2L)
Li 237 .

Redakcinė kolegija:

Bronius VAITKEVICIUS (vyr. redaktorius), Alfonsas EIDINTAS, Mečislovas JUCAS,
Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Leonas MULEVICIUS, Rita STRAZDŪNAITE
(sekretorė), Tamara TARŠILOVA, Adolfas TAUTAVIČIUS, Irena VALIKONYTE, Regina
ZEPKAITE (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Išleista LTSR MA Istorijos instituto užsakymu

L 0505040000—229 Z—85
M854(08)—85

© LTSR MA Istorijos institutas, 1985

MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA

SVARBIAUSI 1983 m. ISTORIJOS INSTITUTO MOKSLINĖS IR MOKSLINĖS ORGANIZACINĖS VEIKLOS REZULTATAI

Mokslinių tyrimų kryptis—Lietuvių liaudies istorinės raidos dėsningumai. Istorijos institutas nagrinėjo 2 problemas ir iš jų tyrinėjo 21 temą, baigė 10 ir parengė 221 a. l. rankraščių.

Problemos „Didžiosios Spalio Socialistinės revoliucijos, socializmo ir komunizmo kūrimo TSRS istorija“ ištyrinėtos 7 temos.

1. „Tarybų Lietuvos socialistinis industrializavimas. Dokumentų rinkinys“ (40 a. l., temos vadovas—ist. m. k. H. Šadžius). Pateikti svarbiausi ir būdingiausi Lietuvos KP CK ir respublikos vyriausybės dokumentai, statistikos duomenys, archyvų ir kita medžiaga, kuri atskleidžia didžiulę organizacinę partijos ir vyriausybės, darbininkų klasės veiklą pertvarkant liaudies ūkį socialistiniais pagrindais, kuriant naujas pramonės šakas. Dokumentinė medžiaga nušviečia Tarybų valdžios rūpinimąsi darbo žmonėmis ir geresnių darbo sąlygų sudarymą, kūrybinį darbininkų klasės entuziazmą, broliškų tarybinių respublikų paramą industrializuojant Tarybų Lietuvą.

2. „TSRS Konstitucija ir tarybinės visuomenės politinės sistemos raida (Lietuvos TSR medžiagos pagrindai), II dalis“ (15 a. l., temos vadovas—ist. m. dr. S. Atamukas). Ištyrus Lietuvos TSR visuomenės politinę sistemą išsivysčiusio socializmo sąlygomis (1961—1980 m.), apibendrinta respublikos visuomeninių organizacijų (mokslo, mokslo ir technikos draugijų, inteligentijos kūrybinių sąjungų, „Žinijos“ bei kitų kultūros ir švietimo organizacijų) veikla. Atskleistas jų vaidmuo visuomenės politinėje sistemoje plėtojant socialistinę demokratiją, keliant darbo žmonių visuomeninį ir politinį aktyvumą.

3. „Tarybų Lietuvos bendradarbiavimas su RTFSR išsivysčiusio socializmo metais“ (15 a. l., temos vadovai—LTSR MA narys koresp. B. Vaitkevičius, ist. m. k. K. Strumskis). Remiantis leninine nacionalinės politikos teorija, apibendrinti dviejų broliškų tarybinių respublikų įvairiapusiai ryšiai išsivysčiusio socializmo sąlygomis, aptartas jų pobūdis ir turinys. Nušviestas Lietuvos TSR ir Tarybų Rusijos bendradarbiavimas rengiant ir panaudojant vadovaujančius kadrus bei specialistus, plėtojant pramonę ir žemės ūkį, toliau ugdant socialistinę kultūrą. Apibūdinta LTSR ir RTFSR vieta Tarybų Sąjungos liaudies ūkio sistemoje, bendradarbiavimo reikšmė visapusiškam respublikų vystymuisi.

4. „Lietuvos TSR istorija nuo seniausiųjų laikų iki mūsų dienų. T. I—II“ (70 a. l., temos vadovas—Lietuvos TSR MA narys koresp. B. Vaitkevičius). Remiantis naujausiu tyrimų rezultatais, parengtas dviejų tomų apibendrinantis veikalas, kuriame atskleisti lietuvių tautos istorinės raidos socialiniai-ekonominiai ir visuomeniniai-politiniai procesai nuo seniausiųjų laikų iki mūsų dienų. Iš klasinių pozicijų įvertintas kultūrinis palikimas, nušviesti Lietuvos ryšiai su pažangiąja rusų, baltarusių, ukrainiečių ir kitų tautų visuomene. Parodyta darbo žmonių revoliucinė kova. Atskleisti socialistinės revoliucijos ir socializmo kūrimo respublikoje dėsningumai bei specifiniai bruožai. Apibendrinti Tarybų Lietuvos paskutiniųjų dešimtmečių laimėjimai, duodama išsivysčiusios socialistinės visuomenės kūrimo sintetinę analizę.

5. „Buržuazinės istoriografijos išsivysčiusios socialistinės visuomenės istorijos Lietuvoje klausimais kritika“ (7 a. l., temos vadovas—ist. m. k. H. Šadžius). Pateikta lietuvių emigrantų šiuolaikinių koncepcijų apie išsivysčiusią socialistinę visuomenę Tarybų

Lietuvoje mokslinė kritika. Remdamiesi Tarybų Lietuvos laimėjimais, autoriai atskleidė reakcinės buržuazinės istoriografijos išvadų apie nacionalinių santykių raidą, kadry politikos įgyvendinimą, pramonės ir žemės ūkio raidą bei kitais klausimais nepagrįstumą ir aptarė jos teiginių antitarybinį pobūdį.

6. „Lietuvių tarybinės dailės idėjiniai-estetiniai klausimai“ (12 a. l., temos vadovė — filol. m. k. I. Kostkevičiūtė). Išanalizuoti kai kurie nauji socialistinio realizmo raidos lietuvių tarybinėje dailėje aspektai: metaforiško vaizdo svarba idėjiniams filosofiniams kūrybos apibendrinimams, plačiai su kultūros kontekstu siejama žmogaus paveiklo samprata. Atskleista tradicijų ir novatoriškumo sąveika, aptartas stilius bei lietuvių tarybinės dailės savitumas. Paliestos problemos siejasi su dailės kritikos plėtoje.

7. „Lietuvos istorijos metraštis, 1983 metai“ (15 a. l., temos vadovas — LTSR MA narys koresp. B. Vaitkevičius).

Jame apibendrinti naujausių tyrimų rezultatai ir jų pagrindu parengti moksliniai straipsniai, rašoma istorijos terminijos ir kitais klausimais.

Problemos „Kapitalistinės ir ikikapitalistinių socialinių-ekonominių formacijų istorija“ ištirtos 3 temos.

1. „Lietuvių etnogenezė. II dalis“ (12 a. l., temos vadovė — Lietuvos TSR MA narė koresp. R. Kulikauskienė). Kompleksiškai ištirta lietuvių tautos etnogenezė. Remiantis archeologijos, antropologijos, lingvistikos, istorijos ir etnografijos duomenimis, atskleista lietuvių kilmė, išryškinti svarbiausi lietuvių tautybės formavimosi tarpiniai, parodyti abipusiai ryšiai su kitais — baltų bei slavų — etnosais. Nušviestas Lietuvos ankstyvosios feodalinės valstybės poveikis lietuvių tautybės konsolidavimuisi.

2. „Lietuvių ekonominiai ir kultūriniai ryšiai su kitomis tautomis feodalizmo laikotarpiu“ (20 a. l., temos vadovas — Lietuvos TSR MA akad. J. Jurginis). Ištirtos šios sritys: 1) Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei priklausiusių tautų (lietuvių, baltarusių ir ukrainiečių) teisiniai bei kultūriniai santykiai; 2) Lietuvoje vykusio reformacinio judėjimo kryptys ir jų įtaka Cekijoje, Lenkijoje, Vokietijoje ir Livonijoje; 3) Lietuvos miestų struktūros bendrybės ir skirtumai, lyginant su kaimyninių šalių miestais. Išaiškintas senoji baltarusių rašto, kuris buvo vartojamas feodalinės Lietuvos valstybės institucijose, vaidmuo. Nušviestas reikšmingų kultūros paminklų sukūrimas, atskleista, kuo buvo pažangus reformacinis judėjimas ir kokią žalą padarė jėzuitų vykdyta kontrreformacija. Nustatyta, kaip Lietuvos miestuose greta Magdeburgo teisės plėtėsi feodalinės valdos — juridikai, kaip buvo reglamentuojama prekyba su užsienio šalimis.

3. „Lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimo istorija (iki 1904 m.)“ (15 a. l., temos vadovas — ist. m. dr. V. Merkys). Nušviesta lietuvių nacionalinė padėtis, nacionalinės sąmonės brandimas, nacionalinio judėjimo socialinės-ekonominės bei politinės programos, atskleisti jos idėjiniai prieštaravimai, kaip išsiskyrė demokratinė, liberalioji ir klerikalinė srovės, aptartos masinės judėjimo formos. Parodyta sąjudžio klasinis pobūdis, brandimo etapai. Apibūdinta nacionalinio klausimo vieta proletariniame judėjime, ryšiai su Rusijos revoliuciniu judėjimu. Ši tema tarybinėje istoriografijoje išnagrinėta pirmą kartą, tyrinėjimo rezultatais norima atremti buržuazines koncepcijas nacionaliniu klausimu.

Toliau tyrinėjamos kompleksinės problemos „Brandaus socializmo raidos dėsningumas“ (vadovas — LTSR MA narys koresp. B. Vaitkevičius) ir „Lietuvių etnogenezė“ (vadovė — LTSR MA narė koresp. R. Kulikauskienė). Instituto mokslininkai toliau tyrinėjo kompleksinės problemos „Istatymleidybos raida ir tobulinimas, remiantis TSRS Konstitucija“ skyrių „TSRS Konstitucija ir tarybinės visuomenės politinės sistemos raida“ (vadovas — ist. m. dr. S. Atamukas), įsijungė į respublikinės programos „Socialinių-ekonominių kaimo gyvenimo sąlygų gerinimas ir darbo resursų įtvirtinimas“ vykdymą ir rengė skyrių „Lietuvos socialistinio kaimo kultūra ir buitis“ (vadovė — ist. m. k. A. Vyšniauskaitė). Archeologai, istorikai ir menotyrininkai toliau kaupė ir apibendrinę medžiagą daugiatomiam leidiniui „Lietuvos TSR kultūros paminklų sąvadas“.

Vykdydama TSKP CK Birželio (1983) plenumo nutarimus, probleminė taryba „Lietuvos TSR istorija“ (pirmininkas — LTSR MA narys koresp. B. Vaitkevičius) aptarė aktualias tyrimų problemas, parengė istorijos šaltinių skelbimo perspektyvinį planą, apibendrinę temas „Lietuvių tauta Tarybų Sąjungos Didžiąjame Tėvynės kare“ tyrimų būklę ir uždavinius.

Parengta apibendrinanti medžiaga apie tikslinių fundamentinių tyrimų perspektyvą, svarbiausius Istorijos instituto mokslinės ir mokslinės organizacinės veiklos rezultatus

bei perspektyvinius planus (LTSR MA narys koresp. B. Vaitkevičius ir S. Overaitė), suvestinė informacija apie kadru rengimą ir kitais klausimais (S. Overaitė) (bendra apimtis — 1,6 a. l.).

Archeologijos, Etnografijos ir Menotyros skyriai dirbo ūkiskaitinius darbus pagal 6 sutartis su ūkinėmis organizacijomis ir įstaigomis, atliko darbų už 52,4 tūkst. rb: baigti kasinėti 3 archeologiniai objektai (vadovas — ist. m. k. J. Stankus); parengta etnografinė medžiaga temai „Lietuvos valstiečio sodybos įranga XIX a. pab.—XX a. I pusėje“ (vadovė — ist. m. k. R. Merkienė); buvo tyrinėjama lietuvių tarybinio teatro raida (vadovas — menot. m. k. A. Vengris).

Per archeologines ir etnografines ekspedicijas sukaupta įvairios vertingos mokslinės medžiagos. Archeologijos skyrius surengė 4 ekspedicijas, kuriose dirbo 13 grupių. Jos tyrinėjo 22 paminklus, ištyrė 7 (iš jų 3 statybų teritorijose pagal ūkiskaitines sutartis už 27,7 tūkst. rb). Etnografijos skyrius organizavo 11 ekspedicijų, įsijungė į TSRS MA N. Miklucho-Maklajaus etnografijos instituto vadovaujamos temos „Etnokultūriniai procesai šiuolaikinėje šeimoje“ tyrimus. Ekspedicijose surinkta gausi medžiaga: užpildyta 1840 anketų bei aprašų, parengta 500 brėžinių bei piešinių, padaryta 1860 fotonuotraukų.

Institutas išleido 13 veikalų, jų bendra apimtis 240,03 sp. l., arba 255,99 a. l. Instituto mokslininkai paskelbė 62 mokslinius straipsnius, tarp jų 12 centrinėje ir sąjunginių respublikų spaudoje, 3 užsienyje; jų bendra apimtis — 40 a. l.

Neplanine tvarka instituto darbuotojai paskelbė monografiją, šaltinių publikaciją, iš spaudos išėjo lietuvių ir rusų kalbomis Lietuvos TSR istorijos vadovėliai vidurinių mokyklų VII—IX ir X—XI klasėms.

Surengtos 4 respublikinės mokslinės konferencijos ir seminaras. Be to, instituto mokslininkai dalyvavo tarptautinėje konferencijoje, 7 TSRS MA ir sąjunginių respublikų konferencijose bei 7 mūsų respublikos kitų įstaigų organizuotuose renginiuose. Iš viso dalyvauta 19 mokslinių konferencijų ir jose perskaityta 53 pranešimai.

Instituto metodologiniame (filosofiniame) seminare surengti 4 užsiėmimai (vadovas — ist. m. dr. S. Atamukas). Įvyko 5 viso instituto moksliniai seminarai (vadovas — ist. m. dr. prof. M. Jučas) ir 9 teorinės diskusijos skyriuose. Juose buvo aptartos šios temos: „TSKP ekonominė politika ir jos įgyvendinimas išsivysčiusio socializmo sąlygomis“, „Pasaulėžiūra socialistinės visuomenės gyvenime“, „Reakcinės emigracijos koncepcijos Lietuvos KP kadru politikos klausimais evoliucija“, „Lietuvių krikšto istorinė reikšmė“, „Mokslo ir gamybos integracija išsivysčiusio socializmo sąlygomis“, „Lietuvos TSR ekonominis bendradarbiavimas su sąjunginėmis respublikomis išsivysčiusio socializmo sąlygomis“, „Ūkinės-kultūrinės sritys ir Lietuvos valstiečių ūkinio inventoriaus raida (XIX a. pab.—XX a.)“, „Ryšių su užsienio rinka padariniai Lietuvos padėčiai XVI a. pab.—XVII a. pradžioje“ ir kiti klausimai.

Istorijos institutas plėtojo kūrybinius ryšius su TSRS MA, Baltarusijos TSR MA ir kitų respublikų mokslo įstaigomis bei Lietuvos TSR mokslo įstaigomis ir aukštosiomis mokyklomis. Bendradarbiavimas buvo plėtojamas pagal kūrybines sutartis. Su TSRS MA TSRS istorijos institutu rengiamas spaudai teminis straipsnių rinkinys „Tarybinių tautų dvasinio gyvenimo internacionalizavimas išsivysčiusio socializmo sąlygomis“. Bendradarbiaujant su Baltarusijos TSR MA Istorijos institutu, padedama rengti aukštos kvalifikacijos kadrus — archeologus, keičiamasi moksline informacija. Bendromis Istorijos instituto ir Vilniaus V. Kapsuko universiteto Istorijos fakulteto mokslininkų jėgomis toliau rengiamas Lietuvos Statutas, vyko jungtinė archeologų ekspedicija. Vilniaus V. Kapsuko universiteto Medicinos fakultetui teikiama medžiaga antropologiniams tyrimams, fakulteto mokslininkai padėjo rengti temą „Lietuvių etnogenezę“. Su Vilniaus valst. pedagoginiu institutu vyko bendra archeologų ekspedicija. Bendradarbiaujant su LKP Šiaulių miesto komitetu ir LDT Šiaulių miesto vykdomuoju komitetu, surengta mokslinė konferencija, skirta Šiaulių miesto istorijai, rengiamas spaudai leidinys. Pagal sutartį su Molėtų raj. Ciulėnų kolūkiu išleista monografija „Ciulėnų kolūkio darbai ir žmonės“. Instituto mokslininkai talkina Lietuvos TSR kultūros paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijai organizaciniame veikloje, teikia įvairias konsultacijas, padeda rengti leidinį „Kraštotyra“.

Istorijos institute metų pabaigoje buvo 78 mokslo darbuotojai, iš jų: 1 akademikas, 2 nariai korespondentai, 8 mokslų daktarai ir 33 mokslų kandidatai. Turintieji mokslinius laipsnius sudarė 52,6%.

Institute metų pabaigoje buvo 12 aspirantų, tarp jų — 2 stacionarinėje aspirantūroje. Priimti 2 aspirantai neakivaizdininkai, aspirantūrą baigė 3 aspirantai: 2 stacionarinę ir 1 neakivaizdinę.

Istorijos mokslų kandidato laipsnis patvirtintas Archeologijos skyriaus jaun. moksl. bendr. A. Girininkui.

Istorijos mokslų daktaro disertaciją apgynė Kapitalizmo istorijos skyriaus vyr. moksl. bendr. R. Zepkaitė.

Baigtos rengti ir skyrių rekomenduotos ginti 3 istorijos mokslų kandidato disertacijos.

Instituto mokslinėje organizacinėje veikloje buvo vadovaujama TSKP CK Birželio (1983) plenumo nutarimais*. Ji buvo organizuojama, remiantis kompleksiniu ideologinio darbo planu. Įvyko 9 Mokslinės tarybos posėdžiai, 2 gamybiniai susirinkimai, 24 išplėstiniai direktijos posėdžiai. Juose buvo aptariami kolektyvo mokslinio ir visuomeninio gyvenimo klausimai: TSKP CK Birželio (1983) plenumas ir istorijos mokslo uždaviniai; Istorijos instituto kūrybinio bendradarbiavimo su TSRS MA ir Baltarusijos TSR MA istorinio profilio institutais rezultatai ir perspektyvos; problemos „Lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimo istorija (iki 1904 m.)“ tyrimų teorinės išvados; Lietuvos TSR kultūros paminklų sąvado rengimo metodika ir kiti reikalai. Surengti 3 specializuotos tarybos mokslų kandidato laipsniams teikti posėdžiai.

Instituto moksliniai bendradarbiai propagavo mokslines žinias: surengtos 2 mokslo dienos (Šiaulių m. inžinierių namuose ir Vilniaus kelionių ir ekskursijų biure), buvo paskelbti 145 mokslo populiarūs straipsniai, 61 kartą pasisakyta per radiją ir televiziją, perskaitytos 286 paskaitos visuomenei.

S. Overaitė

Konferencijos, pasitarimai, simpoziumai

MOKSLINĖ KONFERENCIJA, SKIRTA VILNIAUS PILIMS

1983 m. gruodžio 20 d. Vilniaus Gedimino pilies muziejus Meno darbuotojų rūmuose surengė mokslinę konferenciją „Vilniaus pilys naujausių mokslinių tyrinėjimų šviesoje“. Joje dalyvavo Vilniaus miesto muziejų moksliniai bendradarbiai, Istorijos in-to archeologai, Vilniaus un-to studentai istorikai, Paminklų konservavimo in-to specialistai, Vilniaus kelionių ir ekskursijų biuro, Inturisto ir „Sputniko“ ekskursijų vadovai (apie 150 žmonių).

Muziejaus vedėjas A. Martinionis įžanginiame žodyje pažymėjo, jog ši konferencija skirta paskelbti naujausiai medžiagai, gautai atlikus kompleksinius tyrimus apie Gedimino pilį, kalną, jo aplinką.

Perskaityti 4 pranešimai: VVU doc. R. Batūros—„Vilniaus pilis: tyrinėjimai, problemos“, II jaun. moksl. bendr. V. Daugudžio—„Vilniaus Gedimino kalno 1982 m. archeologinių tyrimų duomenys“, VVU prof. A. Gaigalo—„Gedimino kalno senasis deliuvis ir kultūrinių sluoksnių radiokarboninis datavimas“, LTSR Geologijos moksl. tyrimo in-to vyr. moksl. bendr. O. Kondratienės—„Gedimino kalno ir Arsenalo kultūrinių sluoksnių susidarymo paleografijos bruožai“. V. Daugudžio pranešimą papildė Paminklų konservavimo in-to architektas S. Lasavickas. A. Martinionis padarė informaciją „Vilniaus pilies panaudojimas internacionaliniam darbo žmonių auklėjimui“.

Diskusijose kalbėjo N. Kitkauskas (PKI), E. Gudavičius (II), R. Kunskas (LTSR MA Geogr. skyr.), J. Jurginis (II). Kai kurių minčių pareiškė LTSR kultūros m-jos valdybos viršininkas E. Misiulis.

Konferencijos proga 100 egz. tiražu išleistos pranešimų tezės.

R. Bogušytė

* TSKP Centro Komiteto plenumo medžiaga. 1983 m. birželio 14–15 d.—V., 1984, p. 89–105.

AKADEMIKO JUOZO JURGINIO 75-ERIŲ METŲ SUKAKTIES MINEJIMAS

1984 m. vasario 3 d. Istorijos instituto salėje, dalyvaujant instituto darbuotojams ir gausiems svečiams, įvyko Mokslinės tarybos iškilmingas posėdis, skirtas akademiko Juozo Jurginio 75-erių metų sukakčiai paminėti.

Posėdį pradėjo instituto direktorius B. Vaitkevičius. Jis pasakė įžanginį žodį, kuriuo susirinkusiesiems pristatė Jubiliatą kaip žymiausią ir unikalią pagal veiklos sferų įvairovę bei vertę Lietuvos istoriką. Su Jubilianto gyvenimu ir moksline veikla susirinkusiuosius supažindino ist. m. dr. V. Merkys.

Pats Jubiliatas perskaitė pranešimą „Humanitarinių mokslų reikšmė pasaulėžiūrai“. Remdamasis savo mokslinės ir visuomeninės veiklos patyrimu, svarstė humanitarinių mokslų įtaką, jų didelę reikšmę visuomenės pasaulėžiūros formavimuisi, visuomeninės nuomonės turiniui ir funkcionavimui, formulavo humanitarinių mokslų atstovų, visų pirma istorikų, atsakingas pareigas skleidžiant ir tvirtinant mokslinę pasaulėžiūrą.

Jubiliatas susilaukė gausių sveikinimų. LTSR MA Prezidiumo vardu sveikinęs Akademijos viceprezidentas J. Požela įteikė Jubiliatui Prezidiumo Garbės raštą. Posėdžio pabaigoje buvo sudainuota „Ilgiausių metų!“.

Z. Kiaupa

XVI ARCHEOLOGŲ KONFERENCIJA

Lietuvos TSR MA Istorijos in-tas 1984 m. gegužės 15 d. Vilniuje surengė mokslinę ataskaitinę konferenciją, skirtą 1982 ir 1983 metų archeologinių paminklų kasinėjimams aptarti.

Konferenciją pradėjo Archeologijos skyriaus vadovas A. Tautavičius. Jis pažymėjo, kad per ataskaitinį laikotarpį dirbo 13 Istorijos in-to ekspedicinių grupių, 8 respublikos muziejų bei VVU, VVPI, MMT, PKI archeologai. Visoje Lietuvoje buvo tirti 95 objektai.

Konferencijos dalyviai išklauė 6 pranešimus: E. Grigalavičienės (II)—„Sokiškių piliakalnio vieta brūkšniuotosios keramikos kultūroje“, L. Vaitkunskienės (II)—„Kapinynai kaip paleosociologijos objektas“, V. Zulkus (PKI)—„Birutės kalno archeologiniai tyrinėjimai“, L. Klimkos (VISI)—„Astronominių stebėjimų įrenginiai Birutės kalne“, A. Varno (II)—„Griežės kapinynas“, R. Jankausko (VVU)—„V—VI a. Vidurio Lietuvos gyventojų paleopatologija“. Be to, V. Urbanavičius pade-monstravo dvi kino juostas: „Siurpkalnis“ ir „Obelių ežero paslaptis“.

Diskusijose kalbėjo V. Gudelis, E. Simkūnaitė, G. Cesnys, L. Vaitkunskienė, A. Varnas, V. Zulkus, A. Tautavičius. Buvo teigiamai įvertintos ekspedicijų pastangos ne vien fiksuoti archeologinius faktus ir reiškinius, bet ir visapusiškai juos tyrinėti, telktis kitus mokslus, pvz., antropologiją, etnografiją, mediciną, fiziką, biologiją, geologiją, pažymėta hipotezių, prielaidų reikšmė archeologiniams duomenims interpretuoti, istorijai atkurti.

Konferencijos proga išleista knyga „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1982 ir 1983 metais“, kurioje pateikta informacija apie 65 kasinėtus ir 40 žvalgytų ar stebėtų objektų.

L. Vaitkunskienė

V RESPUBLIKINĖ JAUNŲJŲ ISTORIKŲ MOKSLINĖ KONFERENCIJA

1984 m. gegužės 29 d. LTSR MA Istorijos in-te įvyko V respublikinė jaunųjų istorikų mokslinė konferencija, surengta Istorijos in-to ir Jaunųjų mokslininkų tarybos iniciatyva. Konferenciją įžanginiu žodžiu pradėjo instituto direktoriaus pavaduotojas ist. m. dr. prof. M. Jučas. Pirmajame plenariniame posėdyje ist. m. k. doc. H. Sadžius perskaitė pranešimą „1983 m. TSKP CK Birželio plenumas ir jaunųjų istorikų uždaviniai“.

Konferencijoje dirbo dvi sekcijos. Sekcijoje „Socializmo ir komunizmo kūrimas Lietuvos TSR“ (pirm. T. Taršilova) perskaityta 20 pranešimų: A. Senavičiaus (VVPI vyr. dėst.)—„Socialistinės gamtosaugos principai marksizmo-leninizmo klasikų veikaluose“, I. Siaulienės (VVU asp.)—„Komjaunimas kultūrinėje revoliucijoje Lietuvos TSR“.

1940—1941 m.“, N. Geležauskaitės (PII moksl. bendr.)—„Mokslinių istorijos tyrimų struktūra Lietuvos TSR 1940—1955 m.“, I. Vasčelgos (VVPI stud.)—„Lietuvos TSR kultūriniai ryšiai su Japonija 1940—1982 m.“, D. Blažytės (PII jaun. moksl. bendr.)—„Kultūrinio palikimo vertinimo klausimai 1945—1951 m. Lietuvos TSR spaudoje“, R. Juzefovičiaus (LTSR MA Visuomenės mokslų informacijos centro prie Visuomenės mokslų skyr. jaun. moksl. bendr.)—„Sakinių mokslinio tyrimo įstaigų kūrimas Tarybų Lietuvoje 1945—1956 m.“, A. Jakubčionio (VVU asp.)—„Žemės ūkio kooperacijos draugijų susikūrimas ir veikla Lietuvos TSR 1946—1951 m.“, R. Samavičiaus (LTSR kultūros darbuotojų tobulinimosi in-to vyr. metod.)—„Kultūros-švietimo darbuotojų kvalifikacijos kėlimas 1948—1980 m.“, R. Geleževičiaus (VVU asp.)—„Pramonės objektų statybos raida Lietuvos TSR 1966—1980 m.“, G. Surgailio (VVU asp.)—„Lietuvos KP vadovavimas profsąjungoms, įtraukiant dirbančiuosius į gamybos valdymą 1966—1975 m.“, F. Zigarų (II jaun. moksl. bendr.)—„Lietuvos TSR jaunimo dalyvavimas sąjunginėse sparčiose komjaunimo statybose 1966—1983 m.“, O. Bivainienės (VVU asp.)—„Respublikos bendrojo lavinimo mokyklų pirminių partinių organizacijų vaidmuo keliant mokytojų idėjinį-teorinį lygį ir jų kvalifikaciją 1966—1975 m.“, N. Strakauskaitės (VVU asp.)—„Besimokančio jaunimo darbinio auklėjimo klausimai TSKP CK ir TSRS Ministrų Tarybos nutarimuose 1971—1980 m.“, E. Vaitiekienės (II jaun. moksl. bendr.)—„Lietuvos TSR kūrybinių sąjungų darbas su jauniaisiais menininkais 1960—1980 m.“, S. Gutauto (II jaun. moksl. bendr.)—„Aukštaitijos kaimo sodybos broožai XX a. devintajame dešimtmetyje“, R. Ilčiuko (II jaun. moksl. bendr.)—„Teatrinio simbolio problema“, V. Liutkaus (II jaun. moksl. bendr.)—„Dokumentalumas šiuolaikinėje lietuvių tapyboje“, G. Jankevičiūtės (II jaun. moksl. bendr.)—„Lietuvių tarybinės skulptūros plastinės raidos broožai“, K. Petrošiūtės (II asp.)—„Lietuvių tarybinio plakato raida 1960—1980 m.“, L. Šatavičiūtės (II vyr. labor.)—„Tarybinių tautų dailininkų iliustracijos V. Majakovskio poemai „Vladimaras Iljčius Leninas“.

Sekcijoje „Lietuvos istorija nuo seniausiųjų laikų iki Tarybų valdžios atkūrimo 1940 m.“ (pirm. E. Rimša) perskaityta 18 pranešimų: A. Merkevičiaus (LTSR kultūros m-jos Moksl.-metod. kultūros paminklų aps. tarybos vyr. metod.)—„Geležies amžiaus atviro tipo gyvenvietės Lietuvoje“, I. Vaškevičiūtės (II jaun. moksl. bendr.)—„Liejikės kapas iš Pavirvytės kapinyno“, V. Aleksiejūno (LTSR IEM Numzmatikos skyr. ved.)—„Gegužinės kaimo (Jonavos raj.) XV—XVII a. monetų lobis“, A. Nikžentaičio (VVU stud.)—„Pagrindinės Vokiečių ordino puolimo kryptys 1328—1345 m. ir jų siejimas su Pilėnų lokalizacija“, A. Cepaitienės—„Rozetė lietuvių liaudies verpimo, skalbimo ir audimo įrankių ornamentikoje“, E. Rimšos (II jaun. moksl. bendr.)—„Merkinės herbas“, E. Meilaus (II asp.)—„Lietuvos miestelių prekybinės privilegijos (XVII a. antroji pusė—XVIII a.)“, V. Bakutytės-Mackonienės (II jaun. moksl. bendr.)—„Muzikinis teatras Vilniuje XVIII a. pabaigoje“, R. Cepaitės (VVPI stud.)—„Lietuvių mitologijos atspindžiai L. Ivinskio kalendoriuose“, A. Kulakausko (VVU asist.)—„Dėl lietuvių nacijos formavimosi“, E. Aleksandravičiaus (II asp.)—„Lietuvių kultūros židiniai Zemaitijoje XIX a. šeštajame dešimtmetyje“, Z. Butkaus (VVU asist.)—„Dėl lietuvių ir latvių tautų bendros kovos prieš bermontininkus“, A. Eidinto (VVPI Visuotinės ist. katedros ved., ist. m. k.)—„Amerikos lietuvių brigados formavimas 1919—1920 m.“, S. Kaniškausko (VVPI stud.)—„Lietuvos kultūriniai ryšiai su Latvija 1920—1934 m.“, G. Rudžio (II jaun. moksl. bendr.)—„Tautininkų vyriausybės politika darbininkų organizacijų atžvilgiu 1926—1940 m.“, A. Jucevičiaus (VVPI stud.)—„Vilniaus krašto lietuvių kultūros-švietimo draugijos „Kultūra“ veikla 1917—1939 m.“, J. Skirius (VVPI asist.)—„Lietuvos—JAV santykiai 1919—1940 m. tarybinėje lietuvių historiografijoje“, K. Jankevičiūtės (II jaun. moksl. bendr.)—„Režisūrinės R. Juknevičiaus paieškos statant G. Hauptmano pjesę „Prieš saulėlydį“. Diskusijose kalbėjo E. Aleksandravičius, A. Bumblauskas, V. Bakutyte-Mackonienė, A. Eidintas, Z. Kiaupa, E. Rimša.

Antrajame plenariniame posėdyje sekcijų pirmtinkai T. Taršilova ir E. Rimša padarė ataskaitas apie sekcijų darbą.

Konferencijos dalyviai priėmė nutarimą (jo tekstas skelbiamas atskirai).

Konferencijos pranešimai išleisti leidiniu „Jaunųjų istorikų darbai: Respublikinės jaunųjų istorikų moksl. konferencijos tezės. 1984 m. gegužės 29 d. Penktoji knyga“. V., 1984.—168 p.

F. Zigaras

V. RESPUBLIKINĖS JAUNŪJŲ ISTORIKŲ MOKSLINĖS KONFERENCIJOS NUTARIMAS

Išsivysčiusio socializmo tobulinimo procese išaugo visuomenės mokslų vaidmuo apibendrinant TSKP revoliucinės pertvarkomosios veiklos patyrimą, tiriant išsivysčiusio socializmo, materialinės-techninės komunizmo bazės kūrimo ir gamybinių santykių tobulinimo, visuomeninės gamybos didinimo teorinius klausimus, mokslo ir technikos pažangos ir darbo socialines-ekonominės problemās, liaudies ūkio valdymo tobulinimo, agrarinės teorijos, demografijos problemas.

TSKP XXVI suvažiavimas visuomenės mokslams šalia kitų išskėlė uždavinį tirti išsivysčiusio socializmo socialinės struktūros, jo politinės sistemos raidos, komunistinio auklėjimo, žmogaus visapusio ir harmoningo ugdymo, socialistinio gyvenimo būdo problemas.

Visuomenės mokslų uždaviniai buvo suformuluoti TSKP CK 1983 m. Birželio plenumo nutarime „Aktualūs partijos ideologinio, masinio politinio darbo uždaviniai“. Išaugus mokslo apie išsivysčiusį socializmą vaidmeniui idėjiniame auklėjamajame darbe, partija ir valstybė laukia, kad visuomenės mokslai „parengtų patikimus būdus gamybos efektyvumui didinti, tirtų visuomenės beklāsės struktūros formavimosi, socialinio gyvenimo internacionalizavimo, socialistinės liaudies valdžios, visuomenės sąmonės vystymosi dėsningumus, komunistinio auklėjimo problemas“. Atsižvelgiant į tarybinės visuomenės raidos poreikius, „moksliniai tyrimai turi tapti praktinėmis rekomendacijomis, teikti pagrįstas socialines prognozes“.

Igyvendinant TSKP XXVI suvažiavimo, TSKP CK 1983 m. Birželio plenumo nutarimus, aktyviai dalyvauja Tarybų Lietuvos jaunieji istorikai. Jie tiria aktualias mokslines ir ideologines Lietuvos istorijos problemas. Pagrindinės jaunųjų istorikų tyrimų kryptys atsispindėjo V respublikinėje jaunųjų istorikų mokslinėje konferencijoje, surengtoje LTSR MA Istorijos instituto Jaunųjų mokslininkų tarybos ir komjaunimo organizacijos iniciatyva.

Konferencijoje aptarti klausimai lietė visus Lietuvos istorijos raidos laikotarpius nuo seniausiųjų laikų iki paskutiniojo laikotarpio. Nemaža vietos buvo skirta naujausių archeologinių tyrinėjimų rezultatams, feodalizmo bei kapitalizmo istorijos klausimams aptarti. Pažymėtinas jaunųjų istorikų domėjimasis lietuvių tautos kultūros istorija, meno istorija.

Tarybinio laikotarpio tyrinėtojai skyrė dėmesį ne tik socialinėms-ekonominėms išsivysčiusio socializmo problemoms. V respublikinėje konferencijoje buvo skaityta pranešimų apie darbo žmonių, jaunimo komunistinį, darbinį, politinį auklėjimą, Tarybų Lietuvos mokslo ir kultūros raidą.

Konferencija parodė išaugusią jaunųjų istorikų kvalifikaciją, atskleidė jų įvairiapusių mokslinius interesus, prisidėjo prie tolesnio Tarybų Lietuvos jaunųjų istorikų kūrybinio bendradarbiavimo.

V respublikinė jaunųjų istorikų mokslinė konferencija rekomenduoja:

1. Jaunųjų istorikų mokslinei kvalifikacijai kelti, tyrimų metodologijai bei metodikai geriau įvaldyti respublikines jaunųjų istorikų mokslines konferencijas rengti ir ateityje, išleisti pranešimų tezes — Jaunųjų istorikų darbus. Kitą konferenciją siūlo organizuoti 1986 metais.

2. Konferencijos pranešimų tematika turi atspindėti respublikos istorikų mokslinių tyrimų kryptis, apimti visus lietuvių tautos istorijos laikotarpius. Ypačingą dėmesį skirti aktualioms išsivysčiusio socializmo tobulinimo Lietuvoje problemoms. Nukreipti jaunuosius mokslininkus tirti socializmo ir komunizmo kūrimo teorijos klausimus, tarybinės visuomenės socialinę struktūrą, Didžiojo Tėvynės karo istoriją, plačiau apibendrinti ir teikti praktines rekomendacijas.

3. Siūlyti Jaunųjų mokslininkų taryboms, komjaunimo organizacijoms, aukštųjų mokyklų Studentų mokslinėms draugijoms daugiau dėmesio skirti jaunųjų mokslininkų metodologiniam ir metodiniam lygiui kelti, ugdyti mokslininko reiklumą ir atsakomybę.

4. Norint deramai pasirengti VI respublikinei jaunųjų istorikų mokslinei konferencijai, reikia iš anksto sudaryti organizacinį komitetą ir „Jaunųjų istorikų darbų“ leidinio redakciją. Įpareigoti Lietuvos TSR MA Istorijos instituto Jaunųjų mokslininkų tarybą organizacinius reikalus sutvarkyti iki 1985 m. vasario 1 dienos.

MOKSLINĖ KONFERENCIJA, SKIRTA TARYBŲ LIETUVOS IŠVADAVIMO IŠ HITLERINĖS OKUPACIJOS 40-OSIOMS METINĖMS

1984.VI.13 Vilniuje Politinio švietimo namuose įvyko mokslinė konferencija, skirta Tarybų Lietuvos išvadavimo iš hitlerinės okupacijos 40-osioms metinėms pažymėti. Ją surengė Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Istorijos institutas ir Partijos istorijos institutas prie Lietuvos KP CK.

Ižanginių žodžių konferenciją pradėjo Lietuvos KP CK sekretorius L. Šepetys.

Pranešimuose plačiai buvo nušviestas tarybinių karių didvyriškos kovos dėl respublikos išvadavimo. 3-ojo Baltarusijos fronto veiksmus dėl Vilniaus, Kauno ir Suvalkijos aptarė generolas majoras A. Dmitrijevas. Didžiojo Tėvynės karo dalyvis, kovėsis 16-osios Lietuviškosios šaulių divizijos gretose, dimisijos generolas majoras P. Petronis apžvelgė 1-ajam Pabaltijo frontui priklausiusių dalinių žygį Aukštaitijoje, Žemaitijoje ir pajūryje. Jis pateikė vertingos medžiagos apie Lietuviškosios divizijos karių mūšius dėl Klaipėdos ir kitų respublikos vietovių išvadavimo. Raudonosios Armijos ir partizanų kovinį bendradarbiavimą nušvietė ist. m. k. doc. P. Štaras. Tarybų Lietuvos darbo žmonių parama frontui 1944—1945 m. buvo išsamiai išnagrinėta ist. m. k. doc. H. Sadžiaus pranešime. Vyr. moksl. bendr. R. Žizas apibendrino Komunistų partijos veiklą likviduojant hitlerinės okupacijos padarinius respublikoje.

Pranešėjai atskleidė kovos internacionalinį pobūdį ir tarybinių karių didvyriškumą, parodė lietuvių tautos indėlį į bendrą mūsų šalies tautų kovą Didžiojo Tėvynės karo metais. Išryškino nesavanaudišką broliškų respublikų paramą okupantų nuniokotai Lietuvai, atkuriančiai liaudies ūkį ir kultūrinį gyvenimą, vykdančiai socialistinius pertvarkymus pirmaisiais pokario metais.

Konferencijos darbą apibendrino Partijos istorijos instituto prie Lietuvos KP CK direktorius Lietuvos TSR MA narys koresp. R. Sarmaitis. Jis pabrėžė, jog būtina naujais moksliniais darbais turtinti Didžiojo Tėvynės karo istoriografiją, ragino toliau kaupti istorijos šaltinius, dalyvių prisiminimus. Tai leistų išsamiau atskleisti plačią ir sudėtingą įvykių panoramą. Akcentavo karo istorijos tematikos reikšmę patriotiniam ir internacionaliniam jauniosios kartos auklėjimui.

Konferencijoje dalyvavo Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo, pirminko pavaduotoja L. Diržinskaitė, Lietuvos KP CK administracinių organų skyriaus vedėjas S. Apanavičius, partijos Vilniaus miesto komiteto antroji sekretorė V. Klikūnienė, Lietuvos KP CK mokslo ir mokyimo įstaigų skyriaus vedėjo pavaduotojas S. Imbrasas, kiti partiniai ir tarybiniai darbuotojai, mokslininkai, Didžiojo Tėvynės karo ir partizaninio judėjimo veteranai, tarp jų ir vadavusieji respubliką, visuomenės atstovai.

S. Overaitė

AGRARINIO SIMPOZIUMO XX (JUBILIEJINĖ) SESIJA

1984 m. rugsėjo 24—28 d. Taline įvyko TSRS MA Istorijos skyriaus, TSRS istorijos instituto ir Estijos TSR MA Istorijos instituto suorganizuota Agrarinės istorijos problemoms tyrinėti sąjunginio simpoziumo XX (jubiliejinė) sesija, skirta socialiniams-demografiniams klausimams.

Plenariniame posėdyje kalbėjo Estijos TSR Ministrų Tarybos pirminko pavaduotojas H. Veldis, pranešimus skaitė: I. Kovalčenką („Agrarinės istorijos sąjunginio simpoziumo rezultatai ir uždaviniai“), J. Poliakovas, V. Drobiževas ir D. Selestovas („Istorinė demografija: tyrimo uždaviniai“) ir J. Kahkas („Dėl socialinių ir demografinių faktorių reikšmės agrarinėje raidoje“).

Kaip ir ankstesnėse paskutiniojo meto sesijose, veikė penkios sekcijos. Buvo apsvaistytos šios problemos: I sekcijoje (tarybinis laikotarpis)—Tarybinio kaimo gyventojai ir darbo jėgos resursai“, II sekcijoje (XIX a. antroji pusė—1917 m.)—„Rusijos agrarinės-kapitalistinės raidos socialinės-demografinės problemos“, III sekcijoje (XIX a. pirmoji pusė)—„Rusijos kaimo feodalinės sistemos krizės laikotarpio socialiniai-demografiniai procesai“, IV sekcijoje (XVIII a.)—„Valstietijos gamybinė kultūra“, „Valstiečių migracija Rusijoje“ ir V sekcijoje (iki XVIII a.)—„Socialinė demografija. Seima, kaimo gyvenvietės, bendruomenė (struktūra, darbo jėgos resursai, gamybinės galimybės)“, „Valstybės vaidmuo feodalinės visuomenės gamybinių jėgų raidoje“.

Sesijoje dalyvavo 170 žmonių, perskaityta 75 pranešimai.

Lietuvos TSR MA Istorijos institutui atstovavo M. Jučas („Lietuvos žemdirbystės kultūra XVIII—XIX a. sandūroje“) ir L. Mulevičius („Lietuvos valstiečių luomo socialinė-demografinė raida XIX a. 7—10 dešimtmečiais“).

Simpoziumo pirmosios sesijos (1958 m.) dalyviai ir kiti veteranai jauniausiems sesijos dalyviams padovanojo savo knygų.

XXI sesija įvyks 1986 m. Kazanėje. Bendra jos problema — „Agrarinės istorijos tyrimo rezultatai, uždaviniai ir metodai“.

L. Mulevičius

PIRMOJI MENOTYROS KONFERENCIJA

1984.X.23—24 Lietuvos TSR MA konferencijų salėje vyko respublikinė mokslinė konferencija „Lietuvių tarybinio meno aktualios idėjinės estetinės problemos“, kurią surengė Lietuvos TSR MA Istorijos ir Lietuvių kalbos ir literatūros institutai bei Lietuvos meno istorijos koordinacinė mokslinė taryba.

Tai pirmoji tokio pobūdžio ir masto konferencija, rodanti mūsų mokslo veikėjų domėjimąsi šiuolaikinio tarybinio meno problematika. Literatūros, dailės, muzikos, teatro bei kitų meno šakų tyrinėtojai, atsiliepdami į tarybinės visuomenės raidos dinamiką bei suvokdami didėjančią reiklumą, kurį skatina Komunistų partijos Centro Komiteto paskutiniųjų metų nutarimai ideologiniais, kultūros ir meno ugdymo klausimais, vis labiau gilinasi į savo srities specifiką, atskirų meno šakų sąveiką ir jos plėtotę. Konferencijos dalyviai svarstė, analizavo šiuos klausimus, iškelė šiuolaikinio meno raidos bruožus, tendencijas, laimėjimus bei nubrėžė ateities gaires.

Po įžanginio akad. J. Gaudrimo žodžio konferencijoje, be LTSR Mokslų Akademijos institutų atstovų, pranešimus skaitė Vilniaus aukštosios partinės mokyklos, Lietuvos TSR valst. dailės instituto, Lietuvos TSR valst. konservatorijos, Šiaulių K. Preikšo pedagoginio instituto mokslininkai: S. Šimkus — „Meninė kultūra internacionalinio ir patriotinio auklėjimo sistemoje“, B. Kuzmickas — „Kūrybinė veikla ir konceptualumas“, A. Samulionis — „Literatūra ir meninės informacijos priemonės“, E. Kruskienė — „Hierarchinė meno rūšių vertinimo struktūra jaunimo sąmonėje“, J. Lankutis — „Literatūra ir šiuolaikiniai socialiniai procesai“, G. Mareckaitė — „Pjesė kaip medžiaga spektakliui“, E. Jansonas — „Jaunosios režisūros problemos“, R. Marcinkevičiūtė — „Aktorius šiuolaikiniame teatre“, V. Maknys — „Teatrologų darbas bei jo perspektyvos“, A. Girdzijauskaitė — „Du šiuolaikinės lietuvių scenografijos aspektai“, V. Mažeika — „Aktualios lietuvių muzikinio teatro problemos“, A. Ziūraitytė — „Stilistiniai lietuvių baleto muzikos poslinkiai“, V. Bičiūnas — „Elektronika ir jos panaudojimas lietuvių muzikoje“, J. Petrikaitė — „Estetinės pažūros į folklorą ir jo panaudojimas lietuvių tarybinių kompozitorių kameriniuose vokaliniuose cikluose“, N. Tumėnienė — „Žanro problema šiuolaikinėje lietuvių tapyboje“, V. Rimkus — „Šiuolaikinė lietuvių liaudies monumentalioji skulptūra“, E. Kunčiuvienė — „Meninio vaizdo specifiška ir šiuolaikiškumas lietuvių grafikoje“, P. Veljetaga — „Vaizduojamosios ir taikomosios dekoratyvinės dailės sąveikos problema“, V. Liutkus — „Šiuolaikinės lietuvių vaizduojamosios dailės nacionalinio savitumo klausimai“, L. Satavičiūtė — „Tradicija ir novatoriškumas lietuvių taikomojoje dekoratyvinėje dailėje“.

Diskusijose kalbėjo rezisierė A. Ragauskaitė, prof. V. Landsbergis, Literatūros ir meno archyvo direktorius E. Banionis, filos. m. k. K. Stoškus, MA Istorijos in-to Teatro istorijos sektoriaus vadovas A. Vengris. Buvo paliesti aktualūs teatro terminijos, teatrinės medžiagos rinkimo ir saugojimo klausimai, iškelta, jog būtina steigti Menotyros institutą. Pažymėta šios konferencijos svarba, pabrėžta, kad būtinai reikia periodiškai rengti tokias konferencijas, svarstyti, kaip gerinti, aktualinti jas, kelti jų mokslinę vertę.

Po baigiamojo akad. J. Gaudrimo žodžio buvo perskaitytas ir priimtas (su papildymais) konferencijos nutarimas.

R. Ilčiukas

REPUBLIKINĖS MOKSLINĖS KONFERENCIJOS „LIETUVIŲ TARYBINIO
MENO AKTUALIOS IDEJINĖS ESTETINĖS PROBLEMOS“
REZOLIUCIJA

Respublikinė konferencija, kurią suorganizavo Lietuvos TSR MA Istorijos in-tas, Lietuvių kalbos ir literatūros in-tas bei Lietuvos meno istorijos probleminė koordinacinė mokslinė taryba, aprėpė įvairių kūrybos šakų tematiką. Pranešimuose prelegentai — respublikos mokslo bei mokymo įstaigų mokslininkai — gvildeno kai kuriuos bendruosius šiuolaikinio lietuvių meno, jo ryšių su visuomenės gyvenimu klausimus, aptarė Komunistų partijos keliamus uždavinius kūrybinei inteligentijai ir būdus šiems uždaviniams spręsti, gilinosi į šiuolaikinės lietuvių literatūros, teatro, muzikos, dailės raidos dėsningumus, kėlė meno idėines bei estetines aktualijas. Pranešimuose vadovaujamas partijos nutarimais ideologintais klausimais, visų pirma TSKP CK Birželio (1983) plenumo nutarimais bei drg. K. Cernenkos kalba jubiliejiniame TSRS rašytojų sąjungos plenumė.

Konferencijoje aptartos problemos skatins naujus literatūros ir meno tyrinėjimus. Konferencija pažymi ir rekomenduoja:

1. Visų kūrybos sričių tyrinėtojams būtina, vadovaujantis marksistine-leninine metodologija, klasiniu, partiniu požiūriu į praeities kultūrinį palikimą ir į dabarties reiškinius, aktyviau ir atidžiau tirti brandaus socializmo raidos sąlygomis aktualėjančias meno auklėjamojo vaidmens, nacionalinių ir internacionalinių pradų sąveikos, tradicijų plėtojimo ir kūrybinio novatoriškumo problemas. Vykstant griežtai idėjinei konfrontacijai, būtina aktyviau įsijungti į buržuazinių koncepcijų literatūros ir meno klausimais kritiką, ugdyti menininkų ir mokslininkų pilietinę atsakomybę, kelti meno vaidmenį kovoje už taiką.

Sia kryptimi menotyrininkai bei literatūrologai dirba ir paskutiniaisiais metais, yra nemaža nuveikę. Istorijos in-to Menotyros skyrius per paskutiniuosius penkerius metus išleido: „Lietuvių tarybinis teatras 1940—1956 m.“ (1979), „Lietuvių teatras 1918—1929 m.“ (1981) tomus, rinkinio „Teatrinės minties pėdsakai“ (1982) antrąją knygą, „XX a. lietuvių dailės istorija. 1900—1940“ du tomus (1982 ir 1983). Jau parašyti, baigiami rengti spaudai ir artimiausiu laiku bus įteikti leidykloms „Lietuvių tarybinis teatras. Antroji knyga. 1957—1970 m.“, „Tarybų Lietuvos rusų teatras“, „Lietuvių tarybinė dailė. 1940—1960“.

Sie akademiniai teatro bei dailės istorijos leidiniai — pirmieji mėginimai apibendrinti lietuvių profesinio teatro bei dailės raidą. Jie susilaukė teigiamo mokslinės visuomenės įvertinimo. Menotyros skyriaus darbuotojai, be baigiamų rengti apibendrinamųjų kolektyvinių darbų, ėmė tirti atskiras aktualias lietuvių teatro ir dailės problemas.

Respublikos menotyrininkai turi aktyviau talkinti Teatro ir muzikos muziejui, Literatūros ir meno archyvui, renkantiems, kaupiantiems ir tiriantiems kūrybinį menininkų palikimą. Šiuo metu sprendžiami darbo organizavimo ir metodiniai klausimai.

Lietuvių kalbos ir literatūros instituto mokslininkai parengė ir paskutiniaisiais metais išleido reikšmingų veikalų — „Lietuvių literatūros istorijos“ du tomus (1979 ir 1982), „Literatūros teorijos apybraižą“ (1982), „Socialistinis realizmas ir šiuolaikiniai meniniai ieškojimai“ (1984). Artimiausiu laiku numatyta išleisti „Lietuvių literatūra brandaus socializmo sąlygomis“.

2. Tolesnius lietuvių tarybinio meno ir literatūros problemų tyrimus tikslinga plėtoti kompleksiskai bei kryptingai sutelkiant mokslines jėgas. Tai sudarytų sąlygas rengti bendrus įvairių kūrybos sričių tyrinėtojų mokslinius leidinius, organizuoti platesnes (respublikines ir tarprespublikines) periodiškai vykstančias konferencijas ir seminarus. Šiam tikslui tarnautų glaudesnis menotyrininkų ir literatūrologų bendradarbiavimas su respublikos kūrybinėmis organizacijomis, taip pat su istorijos, filosofijos, estetikos, sociologijos, etikos, lingvistikos, folkloristikos specialybių mokslininkais. Visa tai leistų imtis apibendrinamųjų lietuvių kalbos tyrimų, kompleksiskai spręsti aktualias išsivysčiusios socialinės visuomenės meno raidos problemas.

Didesnį organizatoriaus vaidmenį plėtojant meno raidos tyrimus turėtų atlikti Lietuvos meno istorijos probleminė mokslinė taryba.

Būtinai reikia sparčiau rengti aukštos kvalifikacijos kadrus, ypač mokslų daktarus, ir kartu sudaryti sąlygas Menotyros institutui įkurti.

3. Rekomenduoti šios konferencijos prelegentams visapusiškiau išplėtoti pranešimuose (kurių tezės išleistos atskiru leidiniu) paliestą problematiką ir tuo pagrindu rengti išsamesnes publikacijas.

TIRTA MOKSLŲ RAIDA

Istorijos instituto Mokslo ir technikos istorijos Lietuvoje skyrius 1984 m. lapkričio 1 ir 15 d. organizavo respublikinius seminarus, kuriuose tirta taikomųjų mokslų — žemės ūkio, melioracijos ir hidrotechnikos, miškininkystės, statybos ir architektūros, medicinos, kibernetikos ir kai kurių kitų — raida respublikoje. Seminarų darbe dalyvavo LTSR MA akademikai V. Statulevičius, V. Kontrimavičius, P. Slavėnas. Pranešimus skaitė: LTSR žemės ūkio ministro pirmasis pavaduotojas S. Vasiliauskas, Žemdirbystės MTI dir., Lenino žemės ūkio akademijos narys koresp. A. Būdvytis, LTSR MA narys koresp. prof. P. Vasišauskas, Lietuvos žemės ūkio ekonomikos instituto dir., Lenino žemės ūkio akademijos narys koresp. B. Poškus, Lietuvos žemės ūkio mechanizacijos ir elektrifikacijos MTI dir. A. Prapuolenis, LZOA profesoriai L. Kadžiulis, K. Bėčius, S. Pileckis, LTSR MA Zoologijos ir parazitologijos instituto skyriaus ir laboratorijos vedėjai: P. Zajančauskas, A. Jakimavičius, Botanikos instituto skyriaus vad. prof. M. Strukčinskas, Lietuvos gyvulininkystės MTI skyriaus ved. A. Stankūnavičius, LTSR MA Visuomenės mokslų informacijos centro prie Visuomenės mokslų skyriaus darb. R. Juzefovičius, II skyriaus vad. A. Liekis, vyr. moksl. bendr. L. Gylienė, Eksperimentinės ir klinikinės medicinos MTI dir. prof. A. Matulis, Lietuvos geologijos MTI dir. V. Kadūnas ir instituto darbuotojai A. Grigelis, V. Juodkazis, Lietuvos hidrotechnikos ir melioracijos MTI dir. pavad. A. Lukianas, Miškų ūkio mokslinio tyrimo instituto direktorius LTSR MA akad. L. Kairiūkštis ir dir. pavad. V. Ramanauskas, LZOA katedros ved. prof. V. Antanaitis ir doc. R. Deltuvus, Lietuvos statybos ir architektūros MTI dir. B. Vektaris, LTSR MA Fizikinių-techninių energetikos problemų in-to laboratorijos vad. V. Dauknyš, LTSR MA narys koresp. prof. R. Rajeckas, KPI katedros ved. P. Vitkevičius, II jaun. moksl. bendr. F. Žigaras.

Ateityje panašiuose seminaruose numatyta tirti ir gamtos bei visuomenės mokslų raidą.

A. Užutienė

KONFERENCIJA „KRIKŠČIONYBĖ LIETUVOJE: SOCIALINIAI KLASINIAI IR POLITINIAI ASPEKTAI“

1984 m. lapkričio 15—16 d. Vilniuje įvyko respublikinė konferencija „Krikščionybė Lietuvoje: socialiniai klasiniai ir politiniai aspektai“. Ją organizavo Lietuvos TSR MA Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas, Lietuvos TSR MA Istorijos institutas, Visuomeninių mokslų akademijos prie TSKP CK Mokslinio ateizmo instituto tarprespublikinis Vilniaus filialas, Lietuvos TSR „Žinijos“ draugijos valdyba.

Konferencijos pranešimų klausė respublikos mokslininkai, aukštųjų mokyklų visuomenės mokslų katedrų dėstytojai, „Žinijos“ draugijos lektoriai, dirbantys ideologinėje švietimo ir mokslinio ateizmo srityje. Konferencijoje dalyvavo TSKP CK propagandos skyriaus vedėjo pavaduotojas P. Lučinskis, Lietuvos KP CK sekretorius L. Šepetyš, respublikos Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojas A. Česnavičius, Lietuvos KP CK propagandos ir agitacijos skyriaus vedėjas J. Kuotelis, Lietuvos KP CK mokslo ir mokyimo įstaigų skyriaus vedėjas V. Baltrūnas, respublikos „Žinijos“ draugijos valdybos pirm., LTSR MA Matematikos ir kibernetikos instituto dir. akad. V. Statulevičius.

Konferenciją įžanginiu žodžiu pradėjo Lietuvos TSR MA Visuomenės mokslų skyriaus akad. sekr. J. Macevičius. Pranešimus skaitė 18 asmenų: filol. m. k. N. Vėlius — „Senoji lietuvių religija“, filol. m. dr. prof. **J. Barzdaitis** — „Krikščionybės įvedimo Lietuvoje socialinės politinės priežastys“, teisės m. k. J. Sideravičius — „Krikščionių bažnyčių teisinis statusas feodalinėje visuomenės struktūroje“, ist. m. k. I. Lukšaitė — „Reformacijos socialinės koncepcijos“, filol. m. dr. prof. R. Plečkaitis — „Mokslo ir tikėjimo konfliktai feodalinėje Lietuvoje“, ist. m. k. prof. A. Gaigalaitė — „Katalikų dvasininkijos socialinė pozicija kapitalistinių santykių atsiradimo ir įtvirtinimo laikotarpiu“, A. Poška — „Katalikiškųjų socialinių koncepcijų raida Lietuvoje kapitalizmo laikotarpiu“, filol. m. k. A. Poška — „Klerikalinio antikomunizmo buržuazinėje Lietuvoje ypatumai“, V. Pruskus — „Bandymai modernizuoti krikščionybės

socialines pažiūras ir veiklą buržuazinėje Lietuvoje“, filios. m. k. doc. P. Mikuckas — „Lietuvos marksistų pažiūra į religiją, bažnyčią ir tikinčiuosius“, ist. m. dr. J. Jarmalavičius — „Tikinčiųjų socialinės orientacijos raida Lietuvoje socializmo kūrimo laikotarpiu“, filios. m. dr. A. Balsys — „Religijos socialinių funkcijų nykimas socialistinėje visuomenėje“, ist. m. dr. prof. J. Aničas — „Dvasininkijos socialinės orientacijos evoliucija Tarybų valdžios metais“, filios. m. k. doc. J. Mačiulis — „Lietuvos katalikų bažnyčios šiuolaikinės socialinės koncepcijos“, filios. m. k. doc. A. Gaidys — „Klerikalinis ekstremizmas ir jo socialinė politinė esmė“, filios. m. dr. prof. I. Zaksas — „Kriščiųnybės socialinio vaidmens kritika Lietuvos ateistinėje literatūroje“, B. Deksnys — „Katalikiškųjų socialinių koncepcijų evoliucija“, J. Sakalauskas — „Klerikalinio antikomunizmo kritika ir ateizmas lietuvių išeivijoje“.

I. Lukšaitė

BALTŲ IR PABALTĖJŲ FINŲ ISTORINIAI IR KULTŪRINIAI RYŠIAI

1984 m. lapkričio 22–23 d. Vilniaus valst. pedagoginiame institute įvyko respublikinė mokslinė konferencija, kurioje buvo nagrinėjami baltų ir Pabaltijo finų istoriniai, kalbiniai ir literatūriniai ryšiai. Joje dalyvavo Pedagoginio instituto, Vilniaus valst. V. Kapsuko universiteto dėstytojai, LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros, Istorijos institutų moksliniai bendradarbiai, LTSR respublikinės bibliotekos, LTSR istorijos ir etnografijos muziejus ir kitų įstaigų moksliniai darbuotojai, taip pat svečiai iš Tartu ir Rygos, tyrinėjantys baltų ir Pabaltijo finų kultūrinės sąsajos. Šios konferencijos iniciatorius buvo VVPI lietuvių ir užsienio literatūrų katedros doc. Stasys Skrodenis.

Pradėdamas konferenciją, VVPI rektorius ist. m. dr. prof. J. Aničas apžvelgė baltų ir finų kultūrinių ryšių tyrinėjimo istoriją ir šios konferencijos tikslus.

Plenariniame posėdyje Vilniaus miesto LDT vykdomojo komiteto pirmininko pavad. A. Cepelienė nušvietė TSRS ir Suomijos geros kaimynystės santykių raidą ir susigiminiavusių Vilniaus ir Joensaus miestų kultūrinį bendradarbiavimą. Prof. J. Aničas nagrinėjo imperializmo ideologinių diversijų ir „Baltiškųjų studijų“ aspektus ir Lietuvos KP bei kitų Pabaltijo valstybių partinių organizacijų veiklą kovai prieš imperializmo ideologines diversijas, kurių tikslas — destruktiviai veikti tarybinio Pabaltijo tautas.

Istorijos sekcijoje (pirm. S. Stašaitis) buvo išklaustyti 6 pranešimai: J. Tumelio (LTSR resp. b-ka) — „Estijos ir Lietuvos kultūriniai ryšiai XVI–XVII a.“, A. Visockio (VVPI) — „Lietuvių geografinė ir istorinė literatūra apie Pabaltijo finus (XIX a. pab.—XX a. pr.)“, S. Stašaičio (VVPI) — „Suomijos nacionalinio išsivadavimo ir revoliucinio judėjimo atspindžiai 1905–1907 m. lietuvių periodinėje spaudoje“, P. Urbšio (VVPI) — „Latvijos ir Estijos 1905–1907 m. revoliucinių įvykių atspindžiai laikraštyje „Vilniaus žinios“, S. Kanišausko (Pušaloto vid. m-ls, Pasvalio raj.) — „Progressyviųjų jėgų dalyvavimas Lietuvos, Latvijos ir Estijos kultūriniame bendradarbiavime 1920–1940 m.“ ir V. Paliukaičio (LTSR ist. ir etnogr. muziejus) — „Suomių architekto J. Vaskineno įnašas į Kauno miesto architektūrą“.

Literatūros ir kalbos sekcijoje (pirm. S. Skrodenis) buvo išklaustyti ir aptarti 9 pranešimai: K. Salvės (Tartu literatūros muziejus) — „Paslaptingoji „Devynių brolių sesuo“ (Motyvo AT 451A ir AT 452C*) paplitimas ir traktavimas“, A. Seselskytės (LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros in-tas) — „Vienos baltiškos pasakos apie našlaitę ir pamotę (AT 480) siužeto bendrumai su suomių pasakojamąja tradicija“, S. Skrodenio (VVPI) — „Kalevala“ ir Pabaltijo tautų nacionalinių epų kūrimo klausimai“ ir „Suomių rašytoja Maila Talvio ir Lietuva“, poeto K. Skujanieko (Ryga) — „Latvių, lietuvių ir estų folkloro tipologinės sąsajos“, B. Masionienės (VVU) — „Istorinių žanrų raida lietuvių ir estų literatūroje“, V. Laurinavičienės ir V. Norušaitienės (VVPI) — „Pasyvinių konstrukcijų funkcijos rišliame tekste (anglų, lietuvių, rusų ir suomių kalbose)“, K. Nastopkos (VVPI) — „Pabaltijo tautų naujosios literatūros formavimosi prielaidos XVIII a.“ ir V. Rimšos (Liaudies buities muziejus) — „Baltizmai vėpsų kalboje“. Išleistose konferencijos pranešimų tezėse paskelbtos ir P. Kipar (Kippar) (Estų kalbos ir literatūros in-tas) pranešimo „Gyvulinės pasakos baltų ir Pabaltijo finų kultūriniame areale“ tezės.

Baigiamajame posėdyje konferencijos darbą analizavę V. Milius, K. Skujaniekas, K. Salvė, J. Tumelis, F. Sliesoriūnas, A. Seselskytė, S. Skrodenis ir kt. pažymėjo, kad

baltų ir Pabaltijo finų istorinių ir kultūrinių ryšių tyrinėjimai yra visokeriopaip aktualūs ir svarbūs. Juos išsamiai išnagrinėti galima tik įtraukus daugiau įvairių mokslo ir kultūros įstaigų darbuotojų bei bendradarbiaujant su šios srities Suomijos specialistais. Tokia konferencija — pirmas kolektyvinis trijų respublikų mokslininkų mėginimas panagrinėti kai kurias bendras baltų ir Pabaltijo finų istorinių ir kultūrinių ryšių problemas, susumuoti istoriografinę medžiagą bei aptarti tolesnio tyrinėjimo perspektyvas. Visų nuomone, tą darbą reiktų tęsti.

Kalbėjusiųjų mintis apibendrino šios konferencijos organizacinio komiteto pirmininkas VVPI prorektorius akad. P. Buckus.

Konferencijos dalyviams ir svečiams koncertavo Tiuringijos folklorinis ansamblis iš Arnštato (VDR) ir VVPI etnografinis ansamblis „Poringė“.

S. Stašaitis

LIETUVOS TSR IR BALTARUSIJOS TSR JAUNŪJŲ ISTORIKŲ KONFERENCIJA

1984 m. gruodžio 13 d. Vilniuje įvyko bendra Lietuvos TSR ir Baltarusijos TSR jaunųjų istorikų konferencija, skirta tarybinės liaudies pergalės Didžiajame Tėvynės kare 40-mečiui bei Lietuvos ir Baltarusijos išvadavimo iš fašistinių grobikų metinėms. Joje buvo perskaityta 12 pranešimų.

Forumą pradėjo ir LTSR MA Istorijos instituto vardu dalyvius pasveikino Instituto direktoriaus pavaduotojas ist. m. dr. prof. M. Jučas.

Plenariniame posėdyje buvo perskaityti 3 pranešimai: Partijos istorijos in-to prie LKP CK Partinės statybos sektoriaus ved. ist. m. k. J. Ba gu š a u s k a s perskaitė pranešimą „TSKP veikla didinant komjaunimo vaidmenį komunistiškai auklėjant jaunimą išsivysčiusio socializmo tobulinimo sąlygomis“, LTSR MA Istorijos in-to vyr. moksl. bendr. doc. K. S t r u m s k i s — „Lietuvos TSR ir Baltarusijos TSR ryšiai ir svarbiausios jų tyrimo kryptys“, BTSR MA Istorijos in-to jaun. moksl. bendr. N. Z u k — „Pagrindinių buržuazinių koncepcijų Didžiojo Tėvynės karo istorijos klausimais kritika“.

Šie pranešimai apibendrino jaunųjų istorikų tyrimus Didžiojo Tėvynės karo problematika, baltarusių ir lietuvių tautų bendradarbiavimą kuriant išsivysčiusią socialistinę visuomenę.

Svečiai iš Baltarusijos TSR MA Istorijos in-to perskaitė tokius pranešimus: V. K u z m e n k o — „Tarybinės inteligentijos vaidmuo organizuojant ir plėtojant partizarinį judėjimą“, N. L e b e d e v i č — „Medicininio-sanitarinio aptarnavimo organizavimas laikinai okupuotoje Baltarusijos teritorijoje tarp partizanų, pogrindininkų ir gyventojų (1941—1944)“, A. K i š t y m o v a s — „Tarybinių respublikų mokslinio bendradarbiavimo išvystymas: periodizacija, pobūdis, formos“, G. K o r z e n k a — „Broliškas lietuvių ir baltarusių tautų bendradarbiavimas spartinant mokslo ir mokslinę-techninę pažangą (1971—1984)“.

Lietuvos TSR MA Istorijos in-to bendradarbiai perskaitė pranešimus: R. L u k a š e v i č i u s — „Lietuvos valstietijos parama frontui (1944—1945)“, S. V a i t i e k u s — „Tarybinės liaudies pergalės Didžiajame Tėvynės kare nušvietimas Lietuvos TSR periodinėje spaudoje (1971—1980)“, F. Z i g a r a s — „Ekonominis ir mokslinis-techninis Lietuvos ir Baltarusijos TSR bendradarbiavimas išsivysčiusio socializmo laikotarpiu“.

Vilniaus valst. un-to jaunieji mokslininkai perskaitė pranešimus: G. J e g e l e v i č i u s — „LKP veikla mobilizuojant lietuvių liaudies paramą frontui (1944—1945)“, L. D r o m a n t i e n ė — „Baltarusijos TSR ir Lietuvos TSR liaudies švietimo darbuotojų bendradarbiavimas išsivysčiusio socializmo metais“.

Konferencijos dalyviai priėmė rezoliuciją, kurioje nutarta toliau plėtoti Baltarusijos TSR ir Lietuvos TSR jaunųjų mokslininkų bendradarbiavimą, keistis moksline informacija, toliau tirti Didžiojo Tėvynės karo istoriją.

Dalyviai susipažino su istorinėmis, revoliucinėmis Vilniaus miesto vietomis, aplankė parodas, klausėsi koncertų.

R. Lukaševičius

Moksliniai ryšiai

1984.01.17 MA mokslininkų rūmuose paminėta prof. Igno Jonyno 100 metų gimimo sukaktis. Ist. m. dr. *V. Merkys* padarė pranešimą apie I. Jonyno gyvenimą, visuomeninę veiklą ir mokslo darbus, prof. *M. Jučas* ir akad. *J. Jurginis* supažindino su jo tyrinėjimų metodais. Po minėjimo koncertavo MA liaudies choras.

* * *

1984.02.22 Filosofijos, sociologijos ir teisės in-to ir TSRS Filosofų d-jos Lietuvos skyriaus Vilniuje organizuotoje mokslinėje konferencijoje „Kazimieras Lyščinskis ir jo ateistinio palikimo reikšmė“ akad. *J. Jurginis* padarė pranešimą „K. Lyščinskis istoriografijoje“.

* * *

1984.05.3—8 Klaipėdoje Sąjunginio metodinio liaudies kūrybos ir kultūros švietimo darbo centro ir LTSR mokslinio metodinio kultūros centro organizuotame renginyje, skirtame Pabaltijo tautų liaudies šokiams, ist. m. k. *V. Kulikauskienė* perskaitė pranešimą „Lietuvių tautinis kostiumas ir jo stilizavimo principai“.

* * *

1984.05.24—27 Černovcuose įvyko TSRS MA Etnografijos in-to ir Černovcų valst. un-to organizuota sąjunginė sesija, skirta 1983 m. etnografinių ekspedicijų rezultatams aptarti. Materialinės kultūros sekcijoje ist. m. k. *R. Merkienė* padarė pranešimą „Gyvuolininkystės produktų konservavimas Lietuvoje etnokultūrinių kontaktų šviesoje“.

* * *

1984.09.10—14 TSRS kultūros ministerijos Maskvoje surengtame Sąjunginiame seminare-pasitarime tema „Sceninio kostiumo meninio lygio tobulinimas kaip estetinio auklėjimo priemonė“ ist. m. k. *V. Kulikauskienė* skaitė pranešimą „Tautinio kostiumo kūrimo problemos Lietuvoje“.

* * *

Ekspedicijos

ARCHEOLOGIJOS PAMINKLŲ TYRINĖJIMAI LIETUVOJE 1983—1984 METAIS

1983 m. archeologijos paminklus tyrinėjo LTSR Mokslų Akademijos Istorijos institutas (toliau — II), Vilniaus valst. universiteto LTSR istorijos katedra (VVU), Vilniaus valst. pedagoginio instituto TSRS istorijos katedra (VVPI), Mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba (MMT), Paminklų konservavimo institutas (PKI), LTSR istorijos ir etnografijos muziejus (IEM), Kauno valst. istorijos muziejus (KVIM), Šiaulių istorijos ir etnografijos muziejus „Aušra“ (SAM), Trakų istorijos muziejus (TIM), Alytaus (AKM), Panevėžio (PKM) ir Telšių (TKM) kraštotyros muziejai, LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Kretingos rajono skyrius (PAKD). Archeologai dirbo 54 respublikos vietovėse. Tyrinėta 9 akmens amžiaus gyvenvietės (iširtas 2200 m² plotas), 5 piliakalniai (iširtas 836 m² plotas) ir 5 geležies amžiaus gyvenvietės šalia piliakalnių ir atokiau nuo jų (iširtas 764 m² plotas), 21 geležies amžiaus kapinynas (tarp jų 4 pilkapynai, kuriuose iširta 15 sampilų, ir 17 plokštinių kapinynų ar suardy-tų pilkapynų — iširtas 6836 m² plotas, atidengti 334 žmonių kapai ir 29 žirgų griaučiai), 15 feodalizmo epochos plokštinių kapinynų (iširtas 1081 m² plotas, rastas 141 XV—XVII a. kapas). Be to, mėginant nustatyti paminklų teritoriją ir chronologiją, šiek tiek kasinėti dar 7 objektai, kurie duomenų archeologijai nedavė. PKI tyrė Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos senamiesčius, Telšių ir Šilutės miestų teritoriją, Biržų piliavietę.

Pateikiamas tyrinėtų paminklų sąrašas anksčiau minėtomis grupėmis, abėcėlės eile grupėse. Nurodoma paminklų kasinėjusi įstaiga, tyrinėjimų vadovas, apimtis ir rezultatai.

1. Akmens amžiaus gyvenvietės ir kapai

1. Kalniškiai, Telšių raj., Varnių apyl. IEM (vad. vyr. m. b. A. Butrimas) Biržulio ež. šiaurinėje pakrantėje tyrė 4 neolito gyvenvietes: a) Duonkalnio (pradėta tyrinėti 1981 m.) kalvos šiaurinėje dalyje ištirtas apie 500 m² plotas, rasta dar 6 suardytų žmonių griaučių kaulai. Kapai datuojami II tūkstantmečio pr. m. e. pradžia; b) Gaigalinėje I (apie 1 km į vakarus nuo Duonkalnio) ištirtas 212 m² plotas, aptiktas virvelinės keramikos kultūrinis sluoksnis; c) Gaigalinėje II (apie 150 m į pietryčius nuo Gaigalinės I) ištirtas 172 m² plotas, rasta II tūkstantmečio pr. m. e. pirmosios pusės kultūrinis sluoksnis; d) Skirmantinėje II (apie 800 m į šiaurę nuo Gaigalinės I, Kalniškių k. laukų vakarinėje dalyje) ištirtas 228 m² plotas, aptiktas suardytas III tūkstantmečio pr. m. e. antrosios pusės kultūrinis sluoksnis.

2. Kretuonas I, Svenčionių raj., Reškutėnų apyl. Kretuono ež. rytiniame krante, 1979 m. pradėtoje tyrinėti gyvenvietėje II (vad. ist. m. k. A. Girininkas) ištyrė 128 m² plotą, rado Narvos kultūros ir virvelinės keramikos kultūros sluoksnius.

3. Staniškė, Telšių raj., Luokės apyl. IEM (vad. vyr. m. b. A. Butrimas) Virvytės deš. krante, apie 100 m nuo santakos su Vaidžio upeliu aptiktoje gyvenvietėje ištyrė 52 m² plotą, rado II tūkstantmečio pr. m. e. pirmosios pusės ir vidurio kultūrinį sluoksnį.

4. Šakės, Varėnos raj., Rudnios apyl. II (vad. ist. m. dr. R. Rimantienė) buv. Šakių ežerėlio šiauriniame krante aptiktoje gyvenvietėje ištyrė 250 m², rado neolito kultūrinį sluoksnį.

5. Šventoji 6 (Palanga). II (vad. ist. m. dr. R. Rimantienė) vakariniame buvusios lagūnos krante ištyrė 520 m² plotą, rado Narvos kultūros kultūrinį sluoksnį.

6. Zemaitiškė 2, Svenčionių raj., Reškutėnų apyl. II (vad. ist. m. k. A. Girininkas) 0,5 km į šiaurės rytus nuo Kretuono ež. ir 1,5 km į vakarus nuo Reškutėnų kaimo esančioje gyvenvietėje (pradėtoje kasinėti 1979 m.) ištyrė dar 148 m² plotą, rado Narvos kultūros kultūrinį sluoksnį.

Be to, dar vienas neolito kapas aptiktas Plinkaigalio, Kėdainių raj., IV—VII a. plokštiniame kapinyne.

2. Piliakalniai ir geležies amžiaus gyvenvietės

1. Aknystėlės, Utenos raj., Leliūnų apyl. II (vad. j. m. b. A. Merkevičius) įvairiose piliakalnio vietose ištyrė 72 m² plotą, kultūrinio sluoksnio nerado.

2. Giluičiai, Alytaus raj., Simno apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) gyvenvietėje į vakarus nuo piliakalnio ištyrė 65 m² plotą, rado I m. e. tūkstantmečio kultūrinį sluoksnį.

3. Kernavė, Sirvintų raj., Musninkų apyl. II ir VVU (vad. LTSR MA narė ko-resp. ist. m. dr. R. Kulikauskienė) Pilies kalne ištyrė 146 m² plotą, rado XII—XIV a. kultūrinį sluoksnį.

Neries slėnyje, apie 400 m į pietvakarius nuo piliakalnio esančioje gyvenvietėje VVU (vad. asist. A. Luchtanas) ištyrė 60 m² plotą, rado I m. e. tūkstantmečio kultūrinį sluoksnį.

4. Kudirkos Naumištis. II (vad. j. m. b. V. Daugudis) tyrinėjo į pietvakarius nuo miesto, Sirvintos deš. krante esantį piliakalnį. Aikštelės viduryje ištyrė 193 m² plotą, rado įvairių laikų (nuo I tūkstantmečio pr. m. e. iki XIII—XIV a.) kultūrinį sluoksnį. Gyvenvietėje į pietryčius nuo piliakalnio ištirtas 5 m² ploto šūrfas, aptiktas to paties laikotarpio kultūrinis sluoksnis.

5. Palanga. PKI (vad. archeol. V. Žulkus) Birutės kalno aikštelės pietinėje ir vakarinėje dalyje ištyrė 143 m² plotą, 2—2,5 m gilyje aptiko XI—XV a. kultūrinį sluoksnį. Pietinėje pašlaitėje ištirtas 254 m² plotas, rastas to paties laikotarpio kultūrinis sluoksnis.

6. Sokiškiai, Ignalinos raj., Dūkšto apyl. II (vad. ist. m. k. E. Grigalavičienė) toliau kasinėjo 1981 m. pradėtą tyrinėti piliakalnį. Aikštelės šiaurės rytinėje ir rytinėje

dalyje ištyrė dar 282 m² plotą, rado I tūkstantmečio pr. m. e. ir m. e. pradžios kultūrinį sluoksnį.

7. **Stabulankiai**, Utenos raj., Leliūnų apyl. II (vad. ist. m. k. J. Stankus). Apšlavo ež. šiaurės vakariniame krante aptiktoje gyvenvietėje ištyrė 380 m² plotą, rado m. e. pirmųjų amžių kultūrinį sluoksnį.

3. Geležies amžiaus kapinynai

1. **Aleknonys**, Alytaus raj., Verebiejų apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) suardyto IV—V a. kapinyno teritorijoje ištyrė 150 m² plotą, rado sudeginto mirusiojo kapą bei įkapių. Chronologija neaiški.

2. **Alinka**, Trakų raj., Ausieniškių apyl. TIM (vad. vyr. m. b. A. Bliujienė) toliau kasinėjo 1982 m. pradėtą tyrinėti pilkapyną, rytinėje grupės dalyje ištyrė dar 5 pilkapius: viename rado žirgo griaučius, kitame — apdegusių žirgo aprangos daiktų. Kapai datuojami X—XII a. Be to, šalia pilkapyno ištirtas 150 m² plotas, kapų neaptikta.

3. **Dauglaukis**, Tauragės raj. MMT (vad. vyr. metod. J. Balčiūnas) kaimo šiaurės rytinėje dalyje esančiame kapinyne ištyrė 100 m² plotą, rado 12 II—IV a. kapų. Mirusieji buvo palaidoti nedeginti.

4. **Dirmiškės**, Alytaus raj., Miroslavo apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) pilkapyno viduryje ištyrė vieną iš akmenų sukrautą krūsnį, kapų nerado. Chronologija neaiški.

5. **Genčiai**, Kretingos raj., Kurmaičių apyl. II (vad. j. m. b. A. Merkevičius) į šiaurę nuo 1940 m. Kultūros muziejaus kasineto ploto ištyrė dar 330 m² plotą, rado 14 nedegintų ir 5 sudegintų žmonių X—XI a. kapus.

6. **Genčiai**, Kretingos raj., Kurmaičių apyl. II (vad. ist. m. k. J. Stankus) apie 2 km į šiaurės vakarus nuo pirmojo kapinyno pradėjo kasinėti 1962 m. aptiktą antrąjį kapyną, šiaurės vakariniame pakraštyje ištyrė 281 m² plotą, rado 5 nedegintų ir 18 sudegintų žmonių X—XII a. kapų.

7. **Griežė**, Mazeikių raj., Pikelių apyl. II (vad. j. m. b. A. Varnas) trečią sezoną kasinėjo suardyto plokštinio kapinyno likučius, ištyrė dar 436 m² plotą, rado 24 sudegintų ir 1 nedeginto mirusiojo X—XIII a. kapą.

8. **Kalnelis**, Šiaulių raj., Kužių apyl. 1982 m. gruodžio mėn. ir 1983 m. kovo—balandžio mėn. SAM (vad. skyriaus ved. B. Salatkienė) ištyrė statybų ir žvyruobės suardytos kalvos pietvakarinį kampą, atidengė 231 m² plotą, rado suardytų akmenų vainikų ir 18 II—IV a. kapų. Mirusieji laidoti nedeginti. Po kapais aptikta ankstyvesnės gyvenvietės pėdsakai.

9. **Kernavė**, Širvintų raj., Musninkų apyl. VVU (vad. asist. A. Luchtanas) 1981 m. pradėtoje kasinėti pilkapių grupėje ištyrė dar 3 sampilus. Viename iš jų rasti žirgo griaučiai. Pilkapiai datuojami IX—XII a.

10. **Klaišiai** (Truikinai), Skuodo raj., Aleksandrijos apyl. MMT (vad. vyr. metod. B. Dakanis) tęsė 1982 m. pradėtą plokštinio kapinyno paiešką. Ties riba su Truikinų k. laukais, prie senos žvyruobės pietinio ir rytinio krašto ištyrė 75 m² plotą, aptiko 18 apardytų IX—XIII a. kapų. Mirusieji laidoti sudeginti ir nedeginti.

11. **Kretinga**. Miesto šiauriniame pakraštyje, Dupulčio deš. krante, netoli santakos su Akmena, XVII—XX a. statybų apardyto ir 1909, 1912 m. V. Nagevičiaus kasineto plokštinio kapinyno liekanas ištyrė PAKD (vad. I. Jablonskis). Atidengtas 614 m² plotas, rasta 51 sudeginto ir 2 nedegintų žmonių X—XIII a. kapai.

12. **Maudžiorai**, Kelmės raj., Užvenčio apyl. TKM (vad. vyr. m. b. L. Valatkienė) toliau kasinėjo 1978 m. pradėtą tyrinėti plokštinio kapinyno šiaurės rytinę dalį, atidengė 275 m² plotą, rado 47 VII—IX a. kapus. Mirusieji palaidoti nedeginti.

13. **Miliai**, Mazeikių raj. ir apyl. II (vad. j. m. b. A. Varnas) Ventos deš. krante, prie Vieškinių miestelio vakarinio pakraščio aptiktame plokštiniame kapinyne ištyrė 198 m² plotą, rado 7 apardytus VII—X a. kapus. Mirusieji palaidoti nedeginti.

14. **Obeliai**, Ukmergės raj., Laičių apyl. II (vad. ist. m. k. V. Urbanavičius) baigė kasinėti 1978 m. pradėtą tirti kapyną. Jo pietrytinėje dalyje ištyrė 2362 m² plotą, rado 22 nedegintų ir 3 sudegintų V—VI a. žmonių kapus, 8 žirgų griaučius su XIII—XIV a. apranga bei XV a. žmogaus kapą. Ties kapinyne, kalvos pašlaitėje, užpelkėjusiame ežero pakraštyje atidengė akmenų grindinį ir ties jo galu ežere rado apie 5 m skersmens XIII—XIV a. sudegintų žmonių palaikų krūvą.

15. Pavirvytė, Akmenės raj., Vieksnių apyl. II (vad. vyr. lab. I. Vaškevičiūtė) toliau kasinėjo 1977–1979 ir 1982 m. Mažeikių kraštotyros muziejaus pradėtą tyrinėti plokštinį kapinyną. Prie žvyruobės šiaurinio krašto ištyrė 637 m² plotą, rado 20 nedegintų ir 3 sudegintų žmonių X–XI a. kapus.

16. Plinkaigalis, Kėdainių raj., Krakių apyl. II (vad. j. m. b. V. Kazakevičius) toliau kasinėjo 1977 m. pradėtą tyrinėti plokštinį kapinyną, ištyrė dar 615 m² plotą, rado 27 nedegintų mirusiųjų kapus: vienas iš jų neolito laikotarpio, kiti – IV–V a.

17. Stanaičiai, Vilkaviškio raj., Kybartų apyl. MMT (vad. vyr. metod. A. Merkevičius) Lieponos deš. krante, į vakarus nuo senųjų kaimo kapinačių aptiko plokštinį kapinyną, ištyrė 20 m² plotą, rado 4 sudegintų mirusiųjų kapus (3 iš jų urnose) ir dar 3 suardytų kapų pėdsakus. Kapai datuojami I tūkstantmečio pr. m. e. antrąja puse.

18. Saukėnai, Tauragės raj., Sungailiškių apyl. VVPI (vad. vyr. dėst. E. Jovaiša) toliau kasinėjo 1980 m. pradėtą tyrinėti kapinyną, ištyrė dar vieną IV a. kapą. Mirusysis palaidotas nedegintas.

19. Sulaičiai, Kėdainių raj., Krakių apyl. Sušvės kair. krante, žvyruobės apardytame kapinyne KVIM (vad. skyriaus ved. K. Rickevičiūtė) ištyrė 284 m² plotą, rado 21 žirgo griaučius su XI–XIII a. apranga ir 2 XV–XVI a. apardytus žmonių kapus.

20. Vyžiai, Utenos raj., Tauragnų apyl. IEM (vad. skyriaus ved. B. Tautavičienė) 1980 ir 1982 m. kasinėtoje pilkapių grupėje ištyrė dar 6 pilkapius: 2 turėjo akmenų vainikus. Aptikta VI–VII a. sudegintų žmonių kapų.

21. Zviliai, Šilalės raj., Jucaičių apyl. II (vad. ist. m. k. L. Vaitkunskienė) 1968 m. kasinėto plokštinio kapinyne šiaurės rytiniame pakraštyje ištyrė 220 m² plotą, rado 30 IV–V a. kapų. Mirusieji laidoti nedeginti, dalis kapų apjuosta akmenų vainikais.

4. XV–XVII a. plokštiniai kapinynai

1. Alovė (Kaciolkai), Alytaus raj. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) kalvoje prie kelio į Nedingę ištyrė 300 m² plotą, aptiko 1888 ir 1889 m. E. Volterio kasinėtų XV–XVII a. kapų žymių.

2. Baroniškiai (Jutiškiai), Panevėžio raj., Piniavos apyl. PKM (vad. skyriaus ved. A. Petrulienė) žvyruobės pakraščiais ištyrė 285 m² plotą, rado 37 XVI–XVII a. kapus.

3. Buivėnai, Kupiškio raj., Noriūnų apyl. MMT (vad. pirmininko pavad. P. Tabeškis) į rytus nuo kaimo, prie Lėvens slėnio esančioje Milžinų kapais vadinamoje kalvoje ištyrė 64 m² plotą, rado 13 XV–XVI a. kapų.

4. Buniškiai, Lazdijų raj. ir apyl. II (vad. ist. m. k. O. Kuncienė) kapinyne į vakarus nuo kaimo ištyrė 40 m² plotą, rado 16 XVII a. kapų.

5. Gaidžiai, Molėtų raj., Čiulėnų apyl. IEM (vad. sekt. ved. E. Butėnienė) į šiaurę nuo Ildėdo ež. esančios kalvelės pietinėje dalyje iškasė 3 šūrfus po 5 m² ploto, rado dvejus griaučius, iš kurių vieni su XV–XVII a. įkapėmis.

6. Giluičiai I, Alytaus raj., Simno apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) kalvelėje šalia geležinkelio, suardytame kapinyne ištyrė vieną XVII a. pradžios kapą.

7. Giluičiai II, Alytaus raj., Simno apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) kapinyne viduryje ištyrė 30 m² plotą, aptiko 6 XVII a. kapus.

8. Kalessninkai, Alytaus raj., Simno apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) kapinyne šiaurės rytinėje dalyje ištyrė 80 m² plotą, aptiko 18 XVII–XVIII a. kapų.

9. Makrickai (Rudėnai), Kapsuko raj., Gudelių apyl. MMT (vad. vyr. metod. A. Kuncevičius) į šiaurės vakarus nuo kaimo, prie kelio į Rudėnus esančiame kapinyne, kalvos viduryje ištyrė 55 m² plotą, rado 10 XVI–XVII a. kapų.

10. Mankūnai II, Alytaus raj., Miroslavo apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) kapinyne viduryje iškasė 10 m² perkasą, rado 3 XVII–XVIII a. kapus.

11. Pakubėtiškiai, Molėtų raj., Čiulėnų apyl. IEM (vad. sekt. ved. E. Butėnienė) Dūrių ež. pietrytinėje pakrantėje esančiame kapinyne iškasė du šūrfus po 5 m² ploto. Kalvelės šiaurės vakarinėje dalyje rado griaučius su XV–XVI a. įkapėmis.

12. Papalazdijai, Lazdijų raj. ir apyl. II (vad. ist. m. k. O. Kuncienė) į rytus nuo kaimo, ežero krante esančiame kapinyne ištyrė 62 m² plotą, rado 13 XVII–XVIII a. kapų.

13. Ponkiškiai, Alytaus raj., Simno apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) kapinyne ištyrė 90 m² plotą, rado 19 XVII–XVIII a. kapų.

14. Pupasodis, Alytaus raj., Miroslavo apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) prie žvyruobės pietrytinio krašto ištyrė 20 m² plotą, aptiko 5 XVII a. kapus.

15. Skovagaliai, Alytaus raj., Simno apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) kapinyno pietinėje dalyje ištyrė 20 m² plotą, aptiko 4 XVII—XVIII a. kapus.

Dar keli šio laikotarpio kapai rasti Obelių, Ukmergės raj., ir Sulaičių, Kėdainių raj., plokštiniuose geležies amžiaus kapinynuose.

5. XVIII—XIX a. kapinaitės ir neaiškūs paminklai

1. Aigėlai, Molėtų raj., Ciulėnų apyl. IEM (vad. sekt. ved. E. Butėnienė) Malkesto ež. šiauriniame krante kapinynu laikomoje kalvelėje iškasė kelis šurfus (20 m²), kapų nerado.

2. Akalyčiai, Alytaus raj., Alovės apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) kapinyno viduryje ištyrė 30 m² plotą, aptiko 4 XVIII—XIX a. kapus.

3. Dyviliškiai, Lazdijų raj. ir apyl. II (vad. ist. m. k. O. Kuncienė) į pietvakarius nuo kaimo esančiame kapinyne ištyrė 21 m² plotą, rado dvejus griaučius be įkapių.

4. Kulionys, Molėtų raj., Ciulėnų apyl. IEM (vad. sekt. ved. E. Butėnienė) Kapų kalne ištyrė 156 m² plotą, nei kapų, nei kultūrinio sluoksnio nerado.

5. Mankūnai I, Alytaus raj., Miroslavo apyl. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) spėjamo kapinyno vietoje ištyrė 30 m² plotą, aptiko suardytus žmogaus griaučius.

6. Salos (Dumblis), Lazdijų raj. ir apyl. II (vad. ist. m. k. O. Kuncienė) Mogilniku vadinamoje kalvoje ištyrė 50 m² plotą, kapų nerado.

7. Sapiegiškiai, Lazdijų raj., Kučiūnų apyl. II (vad. ist. m. k. O. Kuncienė) prie Lazdijų—Kapčiamiesčio kelio, spėjamo kapinyno vietoje ištyrė 40 m² plotą, kapų nerado.

1984 m. archeologijos paminklus tyrinėjo LTSR Mokslų Akademijos Istorijos institutas (toliau — II), Vilniaus valst. V. Kapsuko universiteto LTSR istorijos katedra (VVU), Vilniaus valst. pedagoginio instituto TSRS istorijos katedra (VVPI), Mokslinė metodinė kultūros paminklų apsaugos taryba (MMT), Paminklų konservavimo institutas (PKI), LTSR istorijos ir etnografijos muziejus (IEM), Kauno valst. Istorijos muziejus (KVIM), Trakų Istorijos muziejus (TIM), Alytaus (AKM), Telšių (TKM) ir Ukmergės (UKM) kraštotyros muziejai, LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos (PAKD) Kretingos rajono skyrius. Jiems talkino Kretingos, Mažeikių ir Sventionių kraštotyros muziejai, PAKD Alytaus, Silalės, Telšių, Ukmergės ir kitų rajonų skyriai, atskiri kraštotyryninkai, mokyklų, kolūkiai ir kitos organizacijos. Archeologai dirbo 46 respublikos vietovėse, tyrinėjo 49 paminklus. Kasinėtos 9 akmens amžiaus gyvenvietės (iširtas 1596 m² plotas), 3 piliakalniai (iširtas 367 m² plotas) ir 3 geležies amžiaus gyvenvietės piliakalnių pašlaitėse (619 m² plotas) bei 2 to laikotarpio gyvenvietės toliau nuo piliakalnių (595 m² plotas), 4 geležies amžiaus pilkapynai (iširta 11 pilkapių) ir 12 to paties laikotarpio plokštinių kapinytų (iširtas 3285 m² plotas, atidengta 220 III—XIII a. žmonių kapų bei 2 žirgų griaučiai), 6 feodalizmo epochos plokštiniai kapynai (iširtas 829 m² plotas, rasta 307 XIV a. pab.—XVII a. kapų); dar 50 šio laikotarpio kapų aptikta Sulaičių, Kėdainių raj., ir Pavirvytės, Akmenės raj., geležies amžiaus kapinynuose. Be to, mėginant nustatyti paminklų ribas ir chronologiją, šiek tiek kasinėta dar 11 objektų (706 m² plotas), bet radinių neaptikta. PKI tyrė dar Vilniaus, Kauno, Klaipėdos senamiesčius, Biržų piliavietę, Palangos teritoriją. II, MMT, PKI ir kitos įstaigos toliau žvalgė atskirus rajonus ar mikroregionus, aptiko dar keliolika akmens amžiaus gyvenviečių, keletą piliakalnių ir pilkapynų.

Pateikiamas tyrinėtų paminklų sąrašas minėtomis grupėmis, abėcėlės eile grupėse. Nurodoma paminklų kasinėjusi įstaiga, tyrinėjimų vadovas, apimtis ir rezultatai.

1. Akmens amžiaus stovyklos ir gyvenvietės

1. Gluobiai I, Šakių raj., Būblelių apyl. Šešupės deš. krante aptiktoje gyvenvietėje iširtas 16 m² plotas (vad. archeologas V. Juodagalvis), rasta kultūrinio sluoksnio pėdsakų, pavienių neolito radinių.

2. Kalniškiai, Telšių raj., IEM (vad. vyr. m. b. A. Butrimas) apie

300 m į pietvakarius nuo 1983 m. kasinėtos Skirmantinės 2 gyvenvietės tyrinėjo Skirmantinės I gyvenvietę. Atidengtas 116 m² plotas, rastas kultūrinis sluoksnius su virveline keramika.

3. Karkliškiai, Telšių raj., Varnių apyl. IEM (vad. vyr. m. b. A. Butrimas) ties Biržulio ež. sąsmauka aptiktoje gyvenvietėje ištyrė 296 m² plotą. Kai kur rastas VIII—VII tūkstantmečio pr. m. e. kultūrinis sluoksnius, pietrytinėje ištirto ploto dalyje aptiktas vėlyvojo neolito kultūrinis sluoksnius su virveline keramika.

4. Kubilėliai I, Sakių raj., Būblelių apyl. Šešupės deš. krante aptiktoje gyvenvietėje iširtas 24 m² plotas (vad. archeologas V. Juodagalvis), rastas vėlyvojo neolito kultūrinis sluoksnius.

5. Reškutėnai, Svenčionių raj., Reškutėnų apyl. II (vad. ist. m. k. A. Girininkas) tyrė 2 gyvenvietes: a) **Kretuono 1**, esančioje 800 m į vakarus nuo Reškutėnų k., Kretuono ež. rytiniame krante, iširtas 300 m² plotas, aptiktas vidurinio neolito kultūrinis sluoksnius su Narvos kultūros keramika ir vėlyvojo neolito sluoksnius su virveline keramika; b) **Zemaitiškes 3**, esančioje apie 1 km į šiaurės vakarus nuo Reškutėnų k., Kretuono ež. rytiniame krante, iširtas 150 m² plotas, rastas vidurinio ir vėlyvojo neolito kultūrinis sluoksnius su Narvos kultūros keramika.

6. Sakės, Varėnos raj., Rudnios apyl. II (vad. ist. m. dr. R. Rimantienė) toliau kasinėjo buv. Sakių ež. šiauriniame krante esančią gyvenvietę. Į pietryčius nuo 1983 m. ištirto ploto atidengtas dar 240 m² plotas, rastas neolito Nemuno kultūros kultūrinis sluoksnius.

7. Sventoji 6 (Palanga). II (vad. ist. m. dr. R. Rimantienė) buv. lagūnos vakariniame krante, į pietus ir šiaurę nuo 1983 m. ištirto ploto atidengė dar 408 m² plotą, rado II tūkstantmečio pr. m. e. pradžios Narvos kultūros kultūrinį sluoksni.

8. Vaičiukiškė I, Svenčionių raj., Reškutėnų apyl. II (vad. ist. m. k. A. Girininkas) apie 2 km į vakarus nuo kaimo, Kretuonykščio ež. šiauriniame krante esančioje Kretuonykščio I gyvenvietėje ištyrė 40 m² plotą, rado kultūrinį sluoksni su vėlyvąja Narvos keramika.

2. Piliakalniai ir geležies amžiaus gyvenvietės

1. Imbarė, Kretingos raj., Imbarės apyl. II (vad. j. m. b. V. Daugudis) toliau kasinėjo 1969, 1978—1982 m. pradėtą tirti piliakalni. Aikštelės šiaurinėje dalyje ištyrė 60 m² plotą, rado I tūkstantmečio pr. m. e. ir I—XIII m. e. a. kultūrinį sluoksni.

2. Kereliai, Kupiškio raj., Puožo apyl. II (vad. ist. m. k. E. Grigalavičienė) pradėjo kasinėti piliakalni, aikštelėje ištyrė 267 m² plotą, rado I tūkstantmečio pr. m. e. ir I—VI m. e. a. kultūrinį sluoksni.

3. Kernavė, Sirvintų raj., Musninkų apyl. VVU (vad. asist. A. Luchtanas) toliau kasinėjo 1983 m. pradėtą tirti Neries slėnyje į pietvakarius nuo piliakalnių esančią gyvenvietę, atidengė 475 m² plotą, rado I m. e. tūkstantmečio kultūrinį sluoksni.

4. Kudirkos Naumiestis. MMT (vad. vyr. metod. A. Kuncevičius) toliau kasinėjo 1983 m. pradėtus tyrinėti piliakalni ir gyvenvietę šalia jo. Aikštelėje iširtas 40 m² plotas, o į rytus nuo piliakalnio gyvenvietėje—80 m² plotas, rastas I tūkstantmečio pr. m. e. pab.—I m. e. tūkstantmečio kultūrinis sluoksnius.

5. Laistai, Klaipėdos raj., Dovylių apyl. II (vad. j. m. b. A. Varnas) į šiaurės vakarus ir šiaurę nuo piliakalnio, Smeltalės slėnyje ištyrė 459 m² plotą, vietomis aptiko neryškų kultūrinį sluoksni, rado VIII—XIII a. keramikos.

6. Stabulankiai, Utenos raj., Leliūnų apyl. II (vad. ist. m. k. J. Stankus) tęsė 1983 m. pradėtus m. e. pradžios gyvenvietės tyrinėjimus prie Apšlavo ež. šiaurės vakarinio kranto. Iširtas dar 120 m² plotas, rastas pirmųjų m. e. amžių kultūrinis sluoksnius su brūkšniuotąja keramika.

7. Šatrija, Telšių raj., Luokės apyl. TKM (vad. vyr. m. b. L. Valatkienė) pietinėje kalno pašlaitėje esančioje gyvenvietėje ištyrė 80 m² plotą, rado I—XIII a. kultūrinį sluoksni.

8. Vilnius. PKI (vad. archeologas A. Lisanka) Žemutinės pilies teritorijoje toliau tyrė senojo Arsenalo šiaurinę dalį, nustatė XIII—XV a. pilies įtvirtinimų detales. Katedros šiaurinėje navoje, kasant tranšėją šiluminiams tinklams, po XIV—XVII a. griuvėnų sluoksniais 3,5—3,6 m žemiau dabartinių grindų lygio pasiektas I m. e. tūkstantmečio vid.—antrosios pusės kultūrinis sluoksnius su grublėtąja keramika.

3. Geležies amžiaus pilkapiai ir plokštiniai kapinynai

1. **Alinka**, Trakų raj., Ausieniškių apyl. TIM (vad. vyr. m. b. A. Bliujienė) tęsė 1982 m. pradėtus pilkapyno kasinėjimus, ištyrė dar 4 pilkapius. Viename iš jų rastas sudeginto žirgo kapas, kituose dviejuose — pavieniai žirgų kapams būdingi daiktai, ketvirtasis — visai suardytas, kapo neaptikta. Kapas ir kitų pilkapių radiniai datuojami IX—XII a. Tuščioje vietoje tarp pilkapių atidengtas dar 60 m² plotas, kapų pėdsakų nerasta.
2. **Dauglaukis**, Tauragės raj. VVPI (vad. vyr. dėst. E. Jovaiša) toliau kasinėjo MMT 1983 m. pradėtą tirti plokštinį kapinyną, atidengė dar 110 m² plotą ir rado 12 III—IV a. kapų. Mirusieji palaidoti nedeginti.
3. **Genčiai**, Kretingos raj., Kurmaičių apyl. II (vad. j. m. b. A. Merkevičius) toliau kasinėjo 1983 m. vėl pradėtą tirti plokštinį kapinyną, atidengė dar 530 m² plotą, nustatė paminklo ribas, rado 45 IX—XII a. kapus; 31 mirusysis palaidotas nedegintas, 14 — sudeginta.
4. **Gudeliai**, Molėtų raj., Suginčių apyl. IEM (vad. sekt. ved. E. Butėnienė) ištyrė sodyboje esančias 3 suardytų pilkapių liekanas. Rasta akmenų vainiko (?) liekanų bei nedeginto mirusiojo kapo pėdsakų. Pilkapiai datuoti I m. e. tūkstantmečio viduriu. Greta sodybos, miške, apie 100 pilkapių grupės pietrytiniame pakraštyje, iširtas ketvirtas pilkapis, būdingas IX—XII a., kapų nerasta.
5. **Kernavė**, Širvintų raj., Musninkų apyl. VVU (vad. asist. A. Luchtanas) 1981 ir 1983 m. tyrinėtoje pilkapių grupėje ištyrė dar 1 sampilą, rado X—XII a. sudeginto žmogaus ir žirgo kapą.
6. **Kiauleikiai**, Kretingos raj., Rūdaičių apyl. II (vad. vyr. lab. V. Simėnas) Kirminų kalne esančio 1905, 1908 ir 1941 m. kasineto plokštinio kapinyno šiaurės vakarinėje dalyje ištyrė 52 m² plotą, rado 7 IX—X a. kapus. Mirusieji palaidoti nedeginti.
7. **Laistai**, Klaipėdos raj., Dovylių apyl. II (vad. j. m. b. A. Varnas) į rytus nuo piliakalnio, plokštiniame kapinyne šalia senų kaimo kapinaičių ištyrė 100 m² plotą, rado 16 kapų (?) duobių ir jose — pavienių X—XII a. dirbinėlių. Greičiausiai atidengta 1902 ir 1903 m. A. Deubenbergerio iširtio ploto dalis.
8. **Maudžiorai**, Kelmės raj., Užvenčio apyl. TKM (vad. vyr. m. b. L. Valatkienė) toliau kasinėjo 1978 m. pradėtą tirti plokštinio kapinyno šiaurės rytinę dalį, atidengė dar 107 m² plotą, rado 25 VIII—IX a. kapus. Mirusieji palaidoti nedeginti.
9. **Pavirvytė**, Akmenės raj., Vieksnių apyl. II (vad. j. m. b. I. Vaškevičiūtė) tęsė 1977—1979 ir 1982—1983 m. kasineto plokštinio kapinyno tyrinėjimus. Prie žvyruobės šiaurinio krašto iširtas dar 470 m² plotas, rasti 3 apardyti X—XI a. kapai. Mirusieji palaidoti nedeginti. Be to, aptikti dar 34 XVI—XVII a. kapai.
10. **Piepaliai**, Radviliškio raj., Baisogalos apyl. MMT (vad. vyr. metod. B. Dakanis) plokštiniame kapinyne ištyrė 116 m² plotą, rado 8 nedegintų ir 2 sudegintų mirusiųjų kapus.
11. **Pyragiai**, Kupiškio raj., Aukštupėnų apyl. MMT (vad. pirmininko pavad. P. Tabeškis) XIX a. pabaigos žvyruobių suardytame IX—XII a. plokštiniame kapinyne ištyrė 100 m² plotą, kapų pėdsakų nerado.
12. **Plinkaigalis**, Kėdainių raj., Krakių apyl. II (vad. ist. m. k. V. Kazakevičius) baigė kasinėti 1977 m. pradėtą tyrinėti plokštinį kapinyną, atidengė dar 660 m² plotą, rado 34 V—VI a. kapus (mirusieji palaidoti nedeginti) ir VII a. sudeginto mirusiojo kapą.
13. **Pryšmančiai**, Kretingos raj., Rūdaičių apyl. II (vad. LTSR MA narė koresp. ist. m. dr. R. Kulikauskienė) toliau kasinėjo 1908, 1909, 1921 ir 1958 m. pradėtą tirti plokštinį kapinyną. Iširtas 234 m² plotas, rasta 15 X—XI a. kapų, mirusieji palaidoti nedeginti.
14. **Sūdnai**, Kretingos raj., Laukžemės apyl. PAKD Kretingos raj. skyrius (vad. I. Jablonskis) toliau kasinėjo 1982 m. pradėtą tirti kaimo laukų pietvakariniame pakraštyje prie Sventosios esančių pilkapyną, ištyrė dar 2 pilkapius, kuriuose rado 17 I tūkstantmečio pr. m. e. antrosios pusės ar pabaigos sudegintų mirusiųjų kapų. Dalies mirusiųjų palaikai palaidoti urnose, kai kurie kapai apdėti akmenimis. Pilkapių vakarinėje dalyje rasti dar 8 V a. nedegintų žmonių kapai.
- Apie 300 m į pietus nuo pilkapių yra dvi kalvelės, laikomos kapinynu. Pietinėje įskastas 5×1,5 m šurfas, kapų nerasta.
15. **Sulaičiai**, Kėdainių raj., Krakių apyl. KVIM (vad. skyriaus ved. K. Rickevičiūtė) toliau kasinėjo 1983 m. pradėtas tirti plokštinio kapinyno liekanas, atidengė dar

186 m² plotą, rado 2 žirgų griaučius su XI—XIV a. kamanų liekanomis bei 16 XV—XVI a. žmonių kapų.

16. Zviliai, Silalės raj., Jucaičių apyl. II (vad. ist. m. k. L. Vaitkunskienė) toliau tyrinėjo 1983 m. pradėtą kasinėti kapinyną. Jo šiaurės rytinėje dalyje atidengtas 320 m² plotas, rasti 44 III—IV a. kapai. Mirusieji laidoti nedeginti, dalis kapų apjuosta akmenų vainikais.

4. XIV a. pab.—XVII a. plokštiniai kapinynai

1. Alytus. AKM (vad. m. b. E. Svetikas) Merkinės gatvėje, į pietryčius nuo piliakalnio aptiktame plokštiniame kapinyne ištyrė 490 m² plotą, rado 185 XIV a. pab.—XVII a. kapus.

2. Bieriai, Ukmergės raj., Laičių apyl. II (vad. ist. m. k. V. Urbanavičius), ištyrė 18 m² plotą, rado 14 XVI a. antrosios pusės—XVII a. kapų.

3. Kaimeliai, Lazdijų raj. ir apyl. II (vad. ist. m. k. O. Kuncienė) kapinyne Galsto ež. vakariniame krante ištyrė 54 m² plotą, rado 23 XVI—XVII a. kapus.

4. Rusnė, Šilutės raj. PKI (vad. archeologas R. Sprainaitis) liuteronų evangelikų bažnyčios ir šventoriaus teritorijoje ištyrė 77 m² plotą, rado 26 XV—XVIII a. kapus.

5. Tulpiakėmis, Ukmergės raj. UKM (vad. j. m. b. B. Puodžiūvytė) 1979—1980 m. II tyrinėto kapinyno pietvakarinėje dalyje atidengė 120 m² plotą, rado 31 XVI—XVII a. kapą.

6. Varniai, Telšių raj. PKI (vad. archeologas J. Genys) buv. Žemaičių kunigų seminarijos teritorijoje ištyrė 70 m² plotą, rado 28 XV—XVII a. kapų liekanų.

Be to, šio laikotarpio kapų aptikta Pavirvytės, Akmenės raj., ir Šulaičių, Kėdainių raj., plokštiniuose geležies amžiaus kapinyuose.

5. XVIII—XIX a. kapinaitės ir neiškūs paminklai

1. Ciulėnai, Molėtų raj. II (vad. ist. m. k. J. Stankus) Pavietriniais kapais vadinamoje kalvoje ištyrė 220 m² plotą, rado 15 XVIII—XIX a. kapų.

2. Dauglaukis, Tauragės raj. MMT (vad. vyr. metod. J. Balčiūnas) patikrino į pietvakarius nuo kapinyno, kaimo parko pietrytinėje dalyje nurodomą archeologinių dirbinių radimvietę: ištyrė 84 m² plotą, nei kapų, nei kultūrinio sluoksnio neaptiko.

3. Garneliškės, Molėtų raj., Ciulėnų apyl. IEM (vad. sekt. ved. E. Butėnienė) Jaurio ež. pietiniame krante, prie Ciulėnų—Purvėnų kelio kapinynu laikomoje kalvoje iškasė 4 plotus (80 m²), kapų pėdsakų nerado.

4. Gudeliai, Lazdijų raj., Veisiejų apyl. II (vad. ist. m. k. O. Kuncienė) kapinyne prie Veisiejų—Lazdijų kelio ištyrė 10 m² plotą, rado 5 XVII—XIX a. kapus.

5. Karališkiai, Kapsuko raj., Kalvarijos apyl. II (vad. ist. m. k. V. Urbanavičius) šiaurinėje kaimo laukų dalyje, žvyruobės suardytų Prancūzkapių teritorijoje ištyrė 110 m² plotą, rado apardytus žmogaus griaučius be įkapių.

6. Kukarskė, Sakių raj., Kidulių apyl. II (vad. ist. m. k. V. Urbanavičius) patikrino du objektus: a) prie kelio į Sudargą kapinynu laikomoje vietoje iškasė 10 m² perkasą, kapų nerado; b) apie 100 m į rytus nuo senųjų kaimo kapinaičių kapinynu laikomoje vietoje ištyrė 90 m² plotą, kapų nerado.

7. Maštaičiai, Sakių raj., Kidulių apyl. II (vad. ist. m. k. V. Urbanavičius) apie 2 km į vakarus nuo piliakalnio, aukštumos pakraštyje, kapinynu laikomoje vietoje iškasė 10 m² perkasą, rado XVII—XVIII a. kapą be įkapių.

8. Palankinė, Sakių raj., Kidulių apyl. II (vad. ist. m. k. V. Urbanavičius) valst. miške į šiaurę nuo kaimo esančiuose Prancūzkapiuose ištyrė 20 m² plotą, kapų nerado.

9. Plundakiai, Kupiškio raj., Aukštupėnų apyl. MMT (vad. pirmininko pavad. P. Tabeškis) kapinynu laikomos kalvelės viduryje ištyrė 28 m² plotą, rado 28 XVII—XVIII a. kapus.

10. Spiečiūnai, Molėtų raj., Suginčių apyl. IEM (vad. sekt. vad. E. Butėnienė) rytinėje kaimo laukų dalyje, prie kelio į Alantą, kapinynu laikomoje kalvoje iškasė 4 perkasas (94 m²). Kapų nerasta.

A. Tautavičius

1983 m. Istorijos instituto Etnografijos skyrius toliau tyrinėjo Lietuvos kaimo ir miesto tradicinę bei šiuolaikinę kultūrą ir buitį. Etnografinės ekspedicijos vyko nuo 1983 m. kovo 28 d. iki rugsėjo 30 d. Alytaus, Anykščių, Biržų, Ignalinos, Jonavos, Joniškio, Kaišiadorių, Kauno, Klaipėdos, Kretingos, Kupiškio, Lazdijų, Molėtų, Panevėžio, Pakruojo, Pasvalio, Plungės, Prienų, Radviliškio, Rokiškio, Šiaulių, Silutės, Sirvintų, Švenčionių, Tauragės, Trakų, Ukmergės, Utenos, Zarasų rajonuose. Miestų gyventojų kultūra ir buitį tirta Kaune ir Vilniuje.

Ekspedicijoms vadovavo V. Morkūnas. Pagal tyrinėjimo objektus, vietą ir laiką ekspedicijų dalyviai buvo suskirstyti į 9 grupes. Moksliniams bendradarbiams įvairiu metu talkininkavo 5 dailininkai ir 39 laborantai.

Ekspedicijos dalyviai rinko medžiagą šioms temoms:

1. Žvejybos organizavimas Lietuvoje XIX a. pab.—XX a. (V. Morkūnas); 2. Gyvulininkystės ir audimo organizavimas Lietuvoje (R. Merkienė); 3. Bitininkystė Lietuvoje XIX a. pab.—XX a. (L. Kazlauskienė); 4. Transporto priemonių gamyba Lietuvoje (J. Morkūnienė); 5. Naujosios kaimo sodybos (S. Gutautas); 6. Kolūkiečių gyvenamųjų namų interjeras (V. Kulikauskienė); 7. Kaimo gyventojų mityba (M. Miliuvienė); 8. Šiuolaikiniai kaimo gyventojų vestuvių papročiai (A. Vyšniauskaitė); 9. Lietuvos TSR miesto gyventojų šeimos etnografinė raida brandaus socializmo laikotarpiu (P. Kalnius); 10. Lietuvos socialistinio kaimo gyventojų dvasinė kultūra (J. Mardosa); 11. Senieji malimo ir grūdimo įrenginiai (V. Milius). Be to, rinkta medžiaga ūkiskaitinei temai „Lietuvos kaimo gyvenamųjų namų ir sodybinio sklypo įrangos etnografinė specifika“ (R. Merkienė, M. Miliuvienė).

V. Morkūnas birželio ir liepos mėn. tyrinėjo žvejybos organizavimo ypatumus kai kuriuose Rytų ir Pietryčių Lietuvos ežerų verslinės žvejybos regionuose. Užrašinėjo žvejų profesionalų atsiminimus apie žvejybos papročius, fiksavo verslinės žvejybos priemones, aprašė tradicinius žvejybos būdus. Renkant medžiagą, daugiau dėmesio skirta žvejybos priemonių gamybai—medžiagos paruošimui, darbo įrankiams, jų įsigijimo būdams; mėginta išsiaiškinti, kokią vietą žvejų natūraliniame ūkyje užėmė siūlų verpimas, tinklų mezgimas, virvių vijimas, įrankių ir priemonių gamyba bei taisymas. Rinkta medžiaga ir iš medžio apdirbimo meistrų bei kalvių,—kiek tai lietė žvejybos priemonių gamybą (valčių, inkarų, žeberklų ir kt.). Kaupta medžiaga apie darbo organizavimą individualioje (šeimos) ir kolektyvinėje (daugelio šeimų) žvejyboje; mėginta nustatyti regioninius žvejybos būdus, kaip organizuota žvejyba ir kaip žvejota. Rinkta medžiaga apie žuvies apdorojimą ir realizavimą. Ekspedicijoje padaryta 50 aprašų, 120 piešinių, 250 kadru fotonuotraukų.

R. Merkienė birželio, liepos ir rugsėjo mėn., be minėtos planinės temos, rinko medžiagą ūkiskaitiniam darbui pagal sutartį su Sąjunginio techninės estetikos instituto Vilniaus filialu. Tuo tikslu buvo sudarytas klausimų lapas „Gyvulių ir paukščių priežiūra, žemės ūkio produktų pirminis apdorojimas ir jų laikymas valstiečio sodyboje“, kuriuo naudojantis buvo apklausi 309 žmonės. Užrašyta 1383 puslapiai informacijos, padaryti 56 piešiniai ir brėžiniai bei 170 kadru fotonuotraukų. Medžiaga rinkta visuose respublikos etnografiniuose regionuose. Jos pagrindu atliktas ūkiskaitinis darbas. Be to, duomenys apie visą valstiečio sodybos įrangą leis patikslinti daugelio etnografinių reiškinių paplitimą Lietuvoje XX a. pradžioje.

L. Kazlauskienė rugpjūčio mėn. Siaurės rytų Lietuvos rajonuose rinko medžiagą apie bitininkystės organizavimą, inventorių, bitininkus, produkcijos panaudojimą ir realizavimą XIX a. pab.—XX amžiuje.

Surinktos medžiagos duomenimis, preliminariai galima teigti, kad Aukštaitijoje XIX a. pab.—XX a. pr. buvo naudojami kelminiai gulstieji aviliai, vietomis išsilaikę iki Antrojo pasaulinio karo. Rėminiai aviliai turtingų ir vidutinių valstiečių bitynuose plinta XX a. antrajame dešimtmetyje. Nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio Aukštaitijos bitininkai atsisako intensyvios bitininkavimo formos. Dėl plintančių ligų bijomasi gaudyti spiečius (kartais net deginami inkilai spiečiams viloti).

Aukštaitijoje iki šiol gyvuoja bičiulystės paprotys. Bitininkauja daugiausia vyrai (apie 78%), įgiję įgūdžių iš tėvų ar kaimynų arba patys išmokę bitininkauti. Paprastai bitininkui padeda kas nors iš šeimos narių, rečiau kviečiami talkon kaimynai bitininkai.

Medus daugiausia vartojamas šeimos reikalams, padalijamas vaikų ir giminių šeimoms arba parduodamas iš namų kaimynams. Iki Antrojo pasaulinio karo vašką sunau-

dodavo žvakėms gaminti, išplitus rėminiams aviliams,—keičiamas į dirbtinių korių plokšteles.

Ekspedicijoje apklausti 28 informatoriai, nupiešta 60 bitininkystės objektų, padaryta apie 400 kadru fonotuotrukų.

J. Morkūnienė rugpjūčio mėn. Aukštaitijos rajonuose rinko medžiagą apie Lietuvos valstiečių transporto priemonių gamybos organizavimą, gamybos įrankius, produkcijos realizavimą. Užpildytos 56 anketos, padaryti 44 papildomi aprašai, 240 piešinių bei brėžinių ir apie 330 kadru fonotuotrukų.

Surinkta medžiaga padės nustatyti transporto priemonių bei pakinktų gamybos įrankius, išsiaiškinti gamybos būdus, medžiagų paruošimo technologiją, žymiausius meistrus bei jų gaminių paplitimą XIX a. pab.—XX a. pradžioje.

S. Gutautas liepos mėn. rinko medžiagą apie šiuolaikinio kaimo sodybas Aukštaitijoje. Aprašant sodybą ar atskirus jos trobesius, ypatingas dėmesys buvo kreipiamas į tai, kaip pritaikomi parengti projektai, kokių pakeitimų juose daroma ir kodėl.

Pastebėta, kad valstiečiai gana dažnai stengiasi įsirengti vieną didelį kambarį vietoj projekte numatytų dviejų mažesnių arba kambario ir koridoriaus ir pan. Iš kiemo pusės pristatoma erdvių priangių, kuriuose įrengiami sandėliukai, virtuvės; kartu padidinamas gyvenamasis plotas. Prie ūkinio pastato galo arba šono pristatoma malkinė, garažas, po ūkiniu pastatu įrengiamas rūsys ir kt.

Naujoviškai tvarkomi darželiai. Plotas apie darželį užsėjamas gazonine žole, sodinama dekoratyvinių krūmų ir medžių, įrengiama baseinėlių, fontanų, skulptūrų ir kt. Naujovės sparčiausiai plinta paskutiniaisiais metais pastatytose sodybose. Senųjų sodybų aplinka tvarkoma tradiciškai.

Ekspedicijoje užpildytos 62 anketos, nufotografuota apie 400 įvairių sodybinių objektų.

V. Kulikauskienė liepos mėn. Aukštaitijoje rinko medžiagą apie kaimo gyventojų gyvenamųjų namų interjerą. Suinventorintas 101 kaimo butas; užpildytos 324 anketos, kuriose atsispindi gyvenamųjų namų vidaus apdaila, baldai, jų išdėstymas dabar ir XIX a. pab.—XX a. pradžioje. Rinkta medžiaga apie senųjų šiuolaikinių gyvenamųjų namų vidaus puošybos būdus ir priemones.

Lyginant Aukštaitijos ir Suvalkijos bei Zemaitijos medžiagą šia tema, matyti nevienodi poslinkiai. Aukštaitijos, ypač rytinės jos dalies, kaimo gyventojai plačiai naudojami senų gyvenamuoju fondu, statytu dar prieš Antrąjį pasaulinį karą arba tuojau po jo. Naujos gyvenvietės dažnai kuriasi senųjų kaimų pagrindu, todėl išlieka palyginti daug senų gyvenamųjų namų, kuriuose ilgiau išsilaiko ir ankstesnės vidaus patalpų apdailos formos. Tradicinio gyvenamojo namo išplanavimas lemia ir jo apstatymą. Kadangi nauji baldai maži, gana dažnai netinka tradicinių namų kambariams. Nauji namai, jų vidaus apdaila ir apstatymas tokie pat kaip ir kituose Lietuvos etnografiniuose regionuose.

M. Miliuvienė liepos mėn. tyrinėjo Aukštaitijos šiuolaikinio kaimo gyventojų mitybą. Medžiaga rinkta anketine apklausa. Daugiausia domėtasi maisto sudėtimi, mitybos režimu, visuomeniniu maitinimu, tradicijomis dabartinėje žemdirbių mityboje.

Keičiasi Aukštaitijos, kaip ir Suvalkijos bei Zemaitijos, šiuolaikinio kaimo gyventojų mityba: maisto sudėtis ir mitybos režimas. Paskutiniaisiais dešimtmečiais kaimo gyventojų mityba pasipildo vis naujais maisto pramonės gaminiais, tampa įvairesnė. Išaugo bakalėjos prekių, maisto koncentratų ir konservų asortimentas bei vartojimas. Dabar kaimo gyventojai daug suvalgo kiaušinių, mėsos ir pieno produktų.

Patobulėjus maisto ruošimo ir produktų laikymo įrenginiams, pakilus buities kultūrai, pasikeitė ir mitybos režimas, valgių asortimentas, gaminimas ir valgymo tvarka. Pajvairėjo mėsos, daržovių, miltiniai ir ypač saldieji patiekalai. Daugeliu naujų patiekalų papildė šventiniai ir proginiai kaimo gyventojų valgiaraščiai.

Kaimo gyventojų mityba visuose etnografiniuose regionuose pastebimai vienodėja, tačiau tradicijų išlieka nemaža ir jos puoselėjamos.

Ekspedicijoje užpildytos anketos 136 šeimose. Be to, ūkiskaitiniam darbui „Žemės ūkio produktų pirminis apdorojimas ir laikymas valstiečio sodyboje“ apklausti 44 informatoriai.

A. Vyšniauskaitė birželio ir liepos mėn. tyrinėjo šiuolaikinių vestuvių papročius daugelyje Aukštaitijos rajonų. Medžiaga rinkta Civilinės metrikacijos skyrių archyvuose bei anketine apklausa (užpildytos 303 anketos). Be to, dalyvauta vienos vestuvėse Molėtų rajone. Aprašytos jų apeigos ir ceremonijos, nufotografuota daugiau kaip 250

kadru vestuvių momentų, surinkta nemaža įvairios dokumentinės medžiagos — vestuvinių laikraščių, pieštų etikečių, fotonuotraukų, piršlio, svočios kalbų tekstų ir kt.; užrašinėti tyrinėtu vietovių ikitarybinio laikotarpio vestuvių papročiai.

Ekspedicijoje sukaupta medžiaga leidžia daryti kai kurias išvadas. Remiantis CMS santuokų pasų duomenimis, lietuvių vientaučių santuokų 1980 m., palyginti su 1960 m., procentas mažėja. Daugėja nacionaliniu atžvilgiu mišrių santuokų. Tai ypač būdinga rajonams, kuriuose gyvena įvairių tautų žmonės.

Gausėja skyrybų ir išsiskyrusių vyrų bei moterų santuokų su nevedusiais ar netekėjusiomis arba su našlais, našlėmis, arba su išsiskyrusiais. Visais tais atvejais besituokiančiųjų šeimos padėtis lemia vestuvių papročių modelį: sutuoktuvės būna atliekamos be vaišių su tradiciniais papročiais arba būna pasirenkamas sutrumpintas vestuvių papročių modelis.

1960—1980 m. iš esmės pasikeitė pirmą kartą besituokiančių vyrų ir moterų amžiaus vidurkis. Tyrinėjimo duomenys patvirtina žinomą socialistinio laikotarpio tezę apie santuokinio amžiaus ir kartu šeimų jaunėjimą.

Sutuoktinių amžius tam tikru mastu atsiliepia ir vestuvių didumui, jų kėlimo vietai, išlaidų padengimo pobūdžiui ir kt.

Aukštaitijos, kaip ir Dzūkijos, kaimo gyventojų šiuolaikinėse vestuvėse yra dar nemaža tradicinių apeigų ir pramoginių elementų. Paskutinįjį dešimtmetį vestuvės daugiausia vyksta jau tik vienoje pusėje (dažniausiai pas jaunosios tėvus), dvi, rečiau vieną ar tris dienas. Daugelis seniau per abi puses (pas jaunąjį ir jaunąją) atliekamų apeigų dabar sujungiamos ar visai praleidžiamos. Pvz., išnyko piršlybos ir sutartuvės (sužadėtuvės), o jų vietoje įsitvirtino jaunųjų „pranešimas tėvams apie nutarimą tuoktis“. Ziedus pagal tradiciją perka dažniausiai vaikas, nors tais atvejais, kai mergina yra gerokai vyresnė už jį, ji ir žiedus perka, ir padengia daugumą kitų išlaidų.

Surinkta nemaža medžiagos apie Aukštaitijos kaimo šiuolaikinių vestuvių papročių raidą, vestuvių formas, variantus, vaišes ir patiekalus.

Ekspedicijos duomenimis, tyrinėtų rajonų gyventojų šiuolaikinės vestuvės yra išlaiskios nemaža spalvingų tradicinių elementų — ir apeiginių, ir pramoginių, — bet kartu naujoviškos savo bendra nuotaika, dainomis, šokiais, buitinėmis realijomis, atributika. Jų pagrindiniai organizatoriai ir vedantieji yra vidurinioji karta, dar prisimenanti tradicinius papročius, nors dažnai jau nemokanti paaiškinti apeigų prasmės. Dauguma jaunimo pasisako už vestuves su liaudies papročiais, smerkia vaišių nesaikingumą, įkyrų lauktuvių reikalavimą prie kelio vartų, muzikantų rinkliavas ir kt.

P. Kalnius rugsėjo mėn. Kaune rinko medžiagą temai „Lietuvos TSR miesto gyventojų šeimos etnodemografinė raida brandaus socializmo laikotarpiu“. Kauno m. Civilinės metrikacijos skyriaus archyve rinkti duomenys apie susituokiančiųjų amžių, tautybę, socialinę padėtį ir kt. Peržiūrėta apie 11 tūkst. santuokos aktų įrašų.

J. Mardosa nuo birželio antrosios pusės iki rugpjūčio vidurio Plungės ir Tauragės rajonuose rinko medžiagą temai „Lietuvos TSR gyventojų socialinė-kultūrinė raida brandaus socializmo laikotarpiu“. Apklausė 502 respondentus, iš apylinkių LDT ūkiniu knygų rinko duomenis apie socialinę-demografinę kaimo gyventojų struktūrą. Ekspedicijos tyrinėjimais norėta pasekti Tarybų Lietuvos kaimo gyventojų lietuvių dvasinės kultūros raidą brandaus socializmo sąlygomis.

V. Milius rugpjūčio pirmojoje pusėje Tauragės rajone rinko medžiagą apie senuosius malimo ir grūdimo įrenginius — rankines gernas ir pietas, čia vadinamas grūstuvėmis. Šie įrenginiai vartoti dar kelerius metus po Pirmojo pasaulinio karo, o girnų — kai kada ir po Antrojo pasaulinio karo. Girnoms maldavo grūdus duonai ir pašarui, darydavo miežių kruopas. Girnų buvo populiariausio Lietuvoje tipo: girnakmeniai įtaisyti iš lentų sukaltoje dėžėje, viršutinis kilnojamas virvute su brankteliu viršuje, milinys ilgas. Grūstuvėse kirvakočiu ar tam tikru grūdekliu buvo daroma grucė, kanapių aliejus bei pienas. Girnų ir grūstuvių pavyzdžių nerasta; aprašymai daryti pagal vyresnio amžiaus gyventojų pasakojimus, išmatuotos sodybose išlikusios pavienės girnapsės. Padaryti 26 aprašai, apie 60 fotonuotraukų, 72 piešiniai.

Kaip ir ankstesniais metais, P. Kalnius ir J. Mardosa dalyvavo TSRS MA Etnografijos instituto ekspedicijoje, kaupė medžiagą bendrai temai „Etnokultūriniai procesai: šiuolaikinėje Pabaltijo tautų šeimoje“. Buvo atrenkami respondentai, Vilniuje ir Tauragės raj. rinkta anketinė medžiaga.

Iš viso 1983 m. etnografinėse ekspedicijose padaryta apie 1850 aprašų ir užpildyta anketų, maždaug 500 brėžinių ir piešinių, apie 1900 kadru fotonuotraukų.

1984 m. Istorijos instituto Etnografijos skyrius toliau tyrinėjo Lietuvos kaimo ir miesto tradicinę bei šiuolaikinę kultūrą ir buitį. Ekspedicijos prasidėjo 1984 m. balandžio 1 ir baigėsi spalio 2 dieną. Tyrinėta Alytaus, Anykščių, Biržų, Ignalinos, Joniškio, Kaišiadorių, Kauno, Kėdainių, Kelmės, Klaipėdos, Kretingos, Kupiškio, Lazdijų, Molėtų, Panevėžio, Plungės, Prienų, Raseinių, Radviliškio, Sakių, Salčininkų, Šiaulių, Silutės, Sirvintų, Svenčionių, Telšių, Trakų, Ukmergės, Utenos, Varėnos, Vilniaus, Zarasų rajonuose. Miesto gyventojų kultūra ir buitis tirta Kaune ir Vilniuje.

Ekspedicijoms vadovavo V. Morkūnas. Pagal tyrinėjimo objektus, vietą ir laiką ekspedicijos buvo suskirstytos į 12 grupių, kuriose, be skyriaus bendradarbių, įvairiu metu pagal sutartį dirbo 12 dailininkų ir 23 laborantai.

Ekspedicijos dalyviai rinko medžiagą šioms temoms: 1. Žvejybos organizavimas Lietuvoje XIX a. pab.—XX a. (V. Morkūnas); 2. Gyvulininkystės produktų pirminis apdorojimas, konservavimas ir laikymas; 3. Džukų liaudies tekstilė (R. Merkienė); 4. Bitininkystė XIX a. pab.—XX a. (L. Kazlauskienė); 5. Transporto priemonių gaminimas (J. Morkūniene); 6. Naujosios kaimo sodybos (S. Gutautas); 7. Kolūkiečių gyvenamųjų namų interjeras (V. Kulikauskienė); 8. Kaimo gyventojų mityba (M. Miliuvienė); 9. Šiuolaikiniai kaimo gyventojų vestuvių papročiai (A. Vyšniauskaitė); 10. Lietuvos TSR miesto gyventojų šeimos etnodemografinė raida brandaus socializmo laikotarpiu (P. Kalnietis); 11. Etnosociologinė-demografinė raida brandaus socializmo laikotarpiu (laisvalaikio meninė kultūra) (J. Mardosa); 12. Senieji malimo ir grūdimo įrenginiai (V. Milius).

V. Morkūnas birželio ir liepos mėn. tyrinėjo žvejybos ypatumus Pietvakarių ir Vakarų Lietuvos ežeruose ir upių verslinę žvejybą. Užrašinėjo žvejų atsiminimus apie žvejybos organizavimą ir papročius, fiksavo žvejybos priemones, aprašė žvejybos būdus. Medžiagą rinko kraštotyros ir visuomeniniuose muziejuose. Ekspedicijoje daugiausia domėtasi žvejybos organizavimu ir papročiais; mėginta išsiaiškinti žvejybos priemonių įsigijimo ir gamybos būdus, žvejų natūralinio ūkio pobūdį. Taip pat rinkta medžiaga apie kaimų ir miestelių amatininkų, susijusių su žvejybos priemonių gamyba arba remontu, darbą. Ekspedicijoje padaryta 40 aprašų, 100 piešinių, 300 kadru foto nuotraukų.

R. Merkienė balandžio ir gegužės mėn. rinko duomenis apie gyvulininkystės produktų pirminį apdorojimą ir laikymą. Buvo apklausiami Vilniuje ir už miesto gyvenantys į Lietuvą pokario laikotarpiu persikėlę įvairių tautybių žmonės, norint išsiaiškinti kai kurias lietuvių ir slavų tautų tipologines analogijas, jų materialinės kultūros specifiką, kai kurių maisto apdorojimo sistemų rytines ribas. Apklausti 107 informatoriai.

Liepos 2—19 d. Alytaus, Lazdijų, Trakų ir Varėnos raj. rinkta medžiaga apie džukų liaudies tekstilę. Nupiešta 150 mezginių ir audinių fragmentų, padaryta apie 300 kadru tekstilės pavyzdžių foto nuotraukų, apklausta 14 informatorių apie audimo technikas, audinių ir mezginių raštų kaitą, spalvų derinimą ir kt. Surinkta medžiaga leis patikslinti augalinius motyvais raštų plitimo laikotarpį ir kryptis, zoomorfinių ornamentų motyvus ir jų pritaikymą audiniams bei mezginiams.

L. Kazlauskienė birželio 1—15 d. Kauno, Kėdainių, Kelmės, Klaipėdos, Kretingos, Plungės, Raseinių, Šiaulių, Silutės ir Telšių raj. rinko medžiagą apie bitininkystę. Mėginta nustatyti šiaudinių avilių paplitimo ribas ir kada jie išnyko, gamybos būdus, tokio bitininkavimo specifiką. Surinkta medžiaga leidžia daryti išvadą, kad bitininkystė, naudojant šiaudinius kupolo pavidalo avilius, XIX a. pab. pajūrio rajonuose nors ir intensyvi, tačiau buvo dar gana primityvi. Šių avilių raidą labai veikė XX a. pradžioje iš Prūsijos plintantys šiaudiniai cilindriniai daugiaaukščiai aviliai. Pajūryje rečiau pasitaikydavo kelminių avilių. XX a. trečiajame ir ketvirtajame dešimtmetyje sparčiai plinta reminiai, dažniausiai „varšaviniai“ aviliai. Dėl jų įtakos šiaudiniams kupolo pavidalo aviliams pritaikomi rėmai. Po Antrojo pasaulinio karo kuriami Dadano tipo šiaudinių ir šiltųjų avilių bitynai. Avilių raida veikė bitininkavimo būdų ir dalies smulkaus bitininkų inventoriaus kaitą. Ekspedicijoje stengtasi išsiaiškinti bitininkų socialinės padėties poslinkius, jų ekonominę padėtį ir tarpusavio santykius. Bitininkai visais laikais stengėsi palaikyti draugiškus tarpusavio santykius, tačiau nuo XX a. vidurio — tai tik išorinė, supaprastinta tradicinio bičiulystės papročio atmaina. Didelės medaus kainos skatina bitininkus labiau rūpintis produkcijos kiekybe, dvasiniam šio verslo aspektui tenka antraeilis vaidmuo. Buvo apklausti 28 informatoriai, nufotografuota apie 300 bitininkystės objektų, padaryta 116 piešinių. Rugpjūčio 1—15 d. aplankyti Alytaus, Svenčionių, Panevėžio, Utenos, Ukmergės, Šiaulių, Telšių, Kretingos, Klaipėdos, Kauno, Liaudies buities ir Bitininkystės muziejai. Peržiūrėta juose saugomi bitininkystės inventoriaus eksponatai,

78 objektai nupiešti, kiti nufotografuoti ir aprašyti. Susipažinta su muziejų aprašomąja medžiaga.

J. Morkūnienė rugpjūčio 16—31 d. Alytaus, Kapsuko, Lazdijų, Prienų, Šakių, Salčininkų ir Vilkaviškio raj. rinko medžiagą apie valstiečių transporto priemonių gamybą. Sukaupti duomenys leidžia klasifikuoti pagrindinius transporto priemonių gamybos įrankius, patikslinti jų tipų paplitimo arealus, geriau nušviesti gamybos būdus bei darbo organizavimo savitumus XIX—XX a. Lietuvoje. Ekspedicijoje užpildyta 14 anketų, padaryta 30 aprašų, 120 piešinių, apie 350 kadru fonotruaškų.

S. Gutautas birželio 16—rugpjūčio 15 d. rinko lauko tyrinėjimų medžiagą Aukštaitijoje (Ignalinos, Kauno, Molėtų, Rokiškio, Sirvintų, Švenčionių, Utenos, Vilniaus, Zarasų raj.) ir Dzūkijoje (Alytaus, Lazdijų, Prienų, Salčininkų, Varėnos raj.). Pildytos anketos „Šiuolaikinio kaimo sodyba“, užrašinėti statybos papročiai, fiksuoti statybinių medžiagų ir darbo įrankių kaitos laikotarpiai, domėtasi kalkių degimo technologija. Užpildytos 188 anketos, padaryta apie 90 psl. papildomų aprašų, nufotografuota maždaug 500 kadru įvairių etnografinių objektų.

Pastebėta kai kurių reiškinų kaimo sodybų architektūros raidoje. Paskutiniaisiais dešimtmečiais statomuose gyvenamuosiuose namuose stengiamasi turėti vieną didelį kambarį. Sodybose su tradiciniais gyvenamaisiais namais (ypač Dzūkijoje) įrengiamos vasaros virtuvės; didelės gyvenamojo namo patalpos pertveriamos, įrengiami 2 kambariai. Ryškėja tendencija didinti gyvenamąjį plotą pristatant erdvius priestatus bei prieangius, į kuriuos iškeliama virtuvė ir kitos pagalbinės patalpos. Tai būdingiausia nedideliams penktajame šeštajame dešimtmetyje statytiems namams. Gausėja gyvenamųjų namų išorės bei sodybos puošimo elementų (puošiami vartai, varteliai, įrengiami dekoratyviniai baseinėliai, skulptūros ir kt.). Dzūkijoje gausėja keliomis spalvomis dažytų gyvenamųjų namų.

V. Kulikauskienė birželio 16—rugpjūčio 15 d. Aukštaitijos ir Dzūkijos rajonuose tyrinėjo kaimo gyventojų gyvenamųjų namų interjerą. Užpildytos 534 anketos. Surinkta lauko tyrinėjimų medžiaga rodo, kad Aukštaitijoje bei Dzūkijoje, kaip ir kitose Lietuvos etnografinėse srityse, vyksta intensyvi kaimo gyventojų buities urbanizacija. Nauji gyvenamieji namai apstatomi moderniais vietinės pramonės ir gretimose respublikose pagamintais baldais, gausu pramoninių tekstilės dirbinių — užuolaidų, įvairių užtiesalų ir kt. Daugumoje butų yra grindų kilimai. Patalpos puošiamos liaudies meistrų ir profesionalių dailininkų kūrinių bei reprodukcijomis. Be to, Rytų Aukštaitijoje ir Dzūkijoje daugiau negu kituose etnografiniuose regionuose laikomasi tradicijų. Tai ypač būdinga Dzūkijai. Kaimo žmonės gyvenamųjų namų patalpas puošia namuose austomis lovatiesėmis, langų užuolaidomis, staltiesėmis, grindų takeliais ir kt. Audiniuose vyrauja dzūkiškas ornamentas, jam būdingos spalvos. Vyresnio amžiaus gyventojų patalpas gana dažnai įrengtos ir apstatytos pagal XIX a. pabaigos—XX a. pradžios tradiciją.

M. Miliuvienė birželio 16—rugpjūčio 15 d. tuose pačiuose rajonuose rinko medžiagą apie šiuolaikinio Aukštaitijos ir Dzūkijos kaimo gyventojų mitybą ir namų apyvokos daiktus. Anketinė medžiaga surinkta iš 307 įvairaus amžiaus ir socialinės padėties kaimo žmonių šeimų (116 — Aukštaitijoje, 191 — Dzūkijoje). Iš surinktų duomenų ryškėja, kad Aukštaitijos ir Dzūkijos kaimo gyventojų mityba gerokai pakito: pasikeitė maisto produktų asortimentas ir kokybė, produktų paruošimas, maisto gamybos technologija.

Paskutiniaisiais dešimtmečiais Aukštaitijos ir Dzūkijos kaimo gyventojai daugiau suvartoja šviežios mėsos, sviesto, kiaušinių, šviežių daržovių. Daugumą šių produktų pasigamina patys. Palyginti su ankstesniais dešimtmečiais, dabar daugiau suvalgoma maisto pramonės gaminių — bakalėjos prekių, konservų, maisto koncentratų. Pajvairėjo maisto produktų konservavimas: be sūdymo, rūkymo ir džiovavimo, praktikuojamas mėsos, daržovių, vaisių ir uogų pasterezavimas bei sterilizavimas.

Pastebima kai kurių valgių gaminimo ir mitybos režimo pakitimų. Dalis šeimų atsiskė pusryčius ir pietus gaminti kartu. Tačiau daugumoje jų dar laikomasi tradicinės valgių gaminimo tvarkos (pietūs gaminami rytais). Tradicijas atspindi ir tam tikrų patiekalų gaminimas: aukštaičių pusryčiams būdingi blynai ar virtiniai su padažais, dzūkų — sriubos su mėsa. Visuomeninio maitinimo įstaigos tyrinėtų regionų kaimo gyventojų mityboje užima kol kas nereikšmingą vietą.

A. Vyšniauskaitė birželio ir liepos mėn. dirbo Kupiškio, Molėtų ir Varėnos rajonuose. Užrašinėjo ikitarybinio ir tarybinio laikotarpio vietos žmonių vestuvių papročius, aiškinosi kai kurių apeigų simboliką, tų apeigų kitimą, senųjų nykimo ir trans-

Formacijos bei naujų elementų ar papročių atsiradimo laiką, reikšimosi formas. Drauge buvo fiksuojama ir kita etnografinė medžiaga. Padaryta apie 100 psl. aprašų, nufotografuota 150 fotokadrų. Be to, Kupiškio, Molėtų ir Varėnos raj. LDT vykdomųjų komitetų civilinės metrikacijos skyriuose rinko duomenis apie 1960—1982 m. santuokų ir ištuokų registravimą, reikalingą sutuoktinių socialinėms-demografinėms charakteristikoms nagrinėti.

Iš dalies apdorojus sukauptą medžiagą, išryškėjo kai kurie paskutiniojo dešimtmečio dėsningumai. Vyrų, turintys aukštąjį, nebaigtą aukštąjį, specialųjį vidurinį ar pradinį išsilavinimą, orientuojasi į savo lygio išsilavinimo partnerę. Tuo tarpu vyrai, turintys bendrąjį ar nepilną vidurinį išsilavinimą, o tokių daugiausia yra tarp vairuotojų ir mechanizatorių, dažniausiai ieško aukštesnio išsilavinimo žmonių. Tai būdinga ir Aukštaitijai, ir Dzūkijai. Dauguma kaimo inteligencijų — mokytojų, ekonomisčių, gydytojų — yra ištekejusios už vairuotojų, mechanizatorių.

Paskutiniaisiais metais Aukštaitijos kaime pagausėjo besituokiančių didesnio išsilavinimo (su aukštuoju ir spec. viduriniu išsilavinimu) vyrų, o Dzūkijoje tokio išsilavinimo besituokiančių ir vyrų, ir merginų procentas sumažėjo, o pagausėjo santuokų, kurių abudu partneriai jaunesni: vos baigę arba netgi nebaigę vidurinės mokyklos. Ar tai atsiliktinumas, ar yra gilesnės ekonominės, gal demografinės šio reiškinio priežastys, bus galima atsakyti po išsamesnių tyrinėjimų.

Apdorodama ekspedicijoje surinktą medžiagą, autorė atkreipė dėmesį į sutuoktinių tautybę, pirminių ir pakartotinių (našlių, išsituokusių) santuokų procento santykinę kitimą, sutuoktinių vedybinio amžiaus jaunėjimą.

Medžiaga apie senuosius kai kurių vietovių vestuvių papročius leis patikslinti dalies apeigų paplitimą bei chronologiją, taip pat paaiškina kai kuriuos 1983 m. sutuoktinių per apklausą užfiksuotą papročių raidą.

P. Kalnias nuo rugsėjo 3 iki spalio 2 d. Vilniuje ir Kaune rinko medžiagą temai „Lietuvos TSR miesto gyventojų šeimos etnografinė raida brandaus socializmo laikotarpiu“. Apklauskinius įvairių tautybių miesto gyventojus, užpildyta 100 anketų. Kauno m. civilinės metrikacijos skyriaus archyve peržiūrėta apie 5000 santuokos aktų įrašų, sudaryta 30 statistinių lentelių.

J. Mardosa nuo liepos 1 iki rugpjūčio 15 d. dirbo Ignalinos, Salčininkų, Vilniaus ir Zarasų rajonuose. Rinko anketinę medžiagą temai „Etnosociologinė-demografinė Lietuvos TSR gyventojų struktūra (laisvalaikio meninė kultūra)“. Ekspedicijoje užpildyti 108 apklausos lapai. Iš apylinkių LDT ūkinių knygų rinko duomenis apie etnosociologinę-demografinę kaimo gyventojų struktūrą. Sukaupta medžiaga apima maždaug 20 tūkst. kaimo žmonių, gyvenančių mišrioje etninėje aplinkoje. Tyrimo tikslas — pasekti Tarybų Lietuvos kaimo gyventojų dvasinės kultūros, socialinės raidos etninius aspektus brandaus socializmo sąlygomis.

V. Milius nuo rugpjūčio 1 iki 16 d. Lazdijų raj. rinko medžiagą apie malimo ir grūdimo įrenginius. Iš vyresnio amžiaus žmonių pasakojimų mėginta nustatyti rankinių girnų ir piestų gyvavimo laiką, jų gamybos technologiją, konstrukciją, formą, darbų procesą. Kadangi šiame rajone buvo maža malūnų, rankinėmis girnomis malta maždaug iki XX a. vidurio. Girnų tipas buvo vienas: girnapusės įtaisytos lentų skrynioje, viršutine girnapusė reguliuojama virvute su brūzguliu, milinys ilgas, miltai iššeriami pro lentele užstumiamą langelį šone. Šiam rajonui būdinga tai, kad XX a. trečiajame ketvirtajame dešimtmetyje vidutiniuose ir stambiosiuose valstiečių ūkiuose paplito vilktu (maniežu) sukamos patobulintos garnos. Jų akmenys buvo įtaisyti vertikaliai ar horizontaliai, grūdai į garnas suleidžiami automatiškai per judamą dėžę. Tokios garnos laikytos kluone. Vilktai paplito iš Alytaus ir Seirijų metalo liejimo įmonėlių. Piestos šiame rajone naudotos maždaug iki 1930 m. gruociai ir kanapėms grūsti. Jas patys valstiečiai pasigaminavo iš ažuolo, uosio, beržo ar eglių medžio. Padaryti 23 aprašai, 34 piešiniai, nufotografuota 130 etnografinių objektų.

1984 m. etnografinėse ekspedicijose padaryta apie 1600 aprašų ir užpildyta anketų, maždaug 600 brėžinių ir piešinių, apie 2100 fotonuotraukų.

V. Morkūnas